

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН, УПРАВЛІННЯ І БІЗНЕСУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

і контрольні завдання до виконання практичних занять

з дисципліни ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

для студентів	2 курсу , 1 курсу за скороченим терміном навчання
підготовки	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань	07 – Управління та адміністрування
спеціальності	073 – Менеджмент
освітньо-професійної програми	Бізнес-адміністрування Логістика Менеджмент готельного і туристичного бізнесу
спеціальності	075 – Маркетинг
освітньо-професійної програми	Маркетинг
факультету	Міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Методичні рекомендації і контрольні завдання до виконання практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства» підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальностей: 073 - Менеджмент, 075 – Маркетинг.

РОЗРОБНИКИ: Мешкова-Кравченко Н.В., старший викладач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки.

Рецензент: Олійник Н.М., доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, к.т.н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Протокол № __1_ від «__02__» __09__ 2024 року

В.о. завідувача кафедри

Наталія ШАНДОВА

УЗГОДЖЕНО:

З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ ВІДДІЛОМ

Реєстраційний номер № 49/031-04.09.2024

ВСТУП

Якісні зміни в економіці в сучасних умовах пред'являють особливі вимоги до рівня компетентності керівників різних рангів, професіоналів та фахівців взагалі. У зв'язку з цим особливого значення набуває підготовка майбутніх фахівців, що глибоко розуміють теорію сучасної економіки та вміють ефективно використовувати отримані знання на практиці. Це обумовлює необхідність викладання економічних дисциплін з урахуванням нових підходів.

Метою навчальної дисципліни «Економіка підприємства» є формування у здобувачів вищої освіти розуміння економічного механізму функціонування підприємства, здатності приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємств.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів спеціальності 073 «Менеджмент» компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.

1. ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2. ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
3. ЗК 10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.
4. СК3. Здатність визначати перспективи розвитку організації.
5. СК4. Вміння визначати функціональні області організації та зв'язки між ними.
6. СК9. Здатність працювати в команді та налагоджувати.

Очікувані результати навчання.

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання:

1. ПРН4. Демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень.
2. ПРН6. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.
3. ПРН8. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.
4. ПРН11. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.
5. ПРН17. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів 075 «Маркетинг» компетентностей:

ІК. Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері маркетингової діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування відповідних теорій та методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов

1. ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. ЗК5. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
3. ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
4. СК7. Здатність визначати вплив функціональних областей маркетингу на результати господарської діяльності ринкових суб'єктів
5. СК15. Здатність враховувати техніко-економічні особливості підприємств малого та середнього бізнесу та проваджувати ефективну маркетингову діяльність на них.

Очікувані результати навчання

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання:

1. ПРН3. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань у сфері маркетингу.
2. ПРН4. Збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та

маркетингові показники, обґрунтовувати управлінські рішення на основі використання необхідного аналітичного й методичного інструментарію.

3. ПРН13. Відповідати за результати своєї діяльності, виявляти навички підприємницької та управлінської ініціативи.

Оскільки лекції, як форма навчання, забезпечують в основному передачу лише знань засвоюваного предмету, вони повинні раціонально поєднуватися з різними видами практичних занять, на яких слід закріплювати, розширювати й поглиблювати одержувані на лекціях знання і виробляти вміння та навички практичної діяльності, а також контролювати хід засвоєння студентами навчального матеріалу, забезпечуючи тим самим зворотній зв'язок викладача зі студентом.

Розроблена робоча програма навчальної дисципліни «Економіка підприємства» передбачає проведення практичних занять в обсязі 30 годин.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ПІДПРИЄМСТВО В СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Серцевину будь-якої економіки складає підприємство. Економіку держави спрощено можна розглядати як сукупність різних підприємств, що знаходяться в тісному виробничому, кооперованому, комерційному й іншого взаємозв'язку між собою і державою. Від того, наскільки ефективно працюють підприємства, який їхній фінансовий стан, залежить здоров'я всієї економіки й могутність держави.

МЕТА заняття – ознайомитися з цілями, напрямками і особливостями діяльності в сучасних умовах підприємства як організаційно виокремленої та економічно самостійної основної ланки економіки; розглянути класифікацію підприємств за основними ознаками поділу, ознайомитися з характерними особливостями функціонування окремих видів підприємств; розглянути фактори, які формують зовнішнє середовище діяльності підприємства та нормативну базу, врахування чого необхідно для забезпечення успішної діяльності підприємства.

Структура заняття - опитування по запропонованим запитанням.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Види та напрями діяльності підприємств.
2. Класифікація підприємств.
3. Характеристика організаційно-правових форм підприємств.
4. Об'єднання підприємств.
5. Характеристика зовнішнього середовища господарювання підприємства.
6. Правові основи функціонування підприємств.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Об'єднання підприємств.
2. Характеристика зовнішнього середовища господарювання підприємства.
3. Правові основи функціонування підприємств

Підведення підсумків: активність участі в обговоренні питань, складання конспекту (максимально – 1 бал)

Рекомендована література: [1,с.9-36], [2, с.10-114], [3, с.21-46], [4,с.4-9], [5,с.9-33], [22], [16], [24], [25], [26], [27], [33]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Планування, як одна із функцій управління, є дуже важливим у сучасних умовах. Одним із основних розділів плану підприємства, основою організації виробничої діяльності підприємства є план виробництва і реалізації продукції (виробнича програма), як система адресних завдань з виробництва й доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості.

МЕТА заняття – розглянути особливості планування діяльності підприємства в сучасних умовах; охарактеризувати види планування, формування виробничої програми підприємства на основі результатів маркетингових досліджень.

Структура заняття:

1. Тестування за темою 1, 2.
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Планування як функція управління.
2. Методологічні основи планування.
3. Види планування: стратегічне, тактичне та оперативно-календарне планування.
4. Виробнича програма підприємства.
5. Бізнес-планування..

Типові задачі

Задача 1

Визначити обсяг валової, товарної, реалізованої, чистої продукції підприємства, а також рівень товарності за даними, наведеними в таблиці

Таблиця

Показники	Обсяг, шт.	Відпускна ціна, грн.	Сума за період, тис. грн.	Сума на початок року, тис. грн.	Сума на кінець року, тис. грн.
Готові вироби					
А	45000	600			
Б	12000	110			
В	50000	151			
Обсяг напівфабрикатів власного виробництва з них для власних потреб			2200 1200		
Виробничі послуги, з них для власних потреб,			3000 2200		
Вартість сировини та матеріалів замовника			1260		
Залишок незавершеного виробництва				1510	1230
Залишок інструменту свого виробництва				850	920
Залишок готової				1251	1600

Показники	Обсяг, шт.	Відпускна ціна, грн.	Сума за період, тис. грн.	Сума на початок року, тис. грн.	Сума на кінець року, тис. грн.
нереалізованої продукції на складі готової продукції					
Залишок готової продукції відвантаженої, але неоплаченої				140	124
Амортизація			4230		
Матеріальні витрати,			18950		

Задача 2

Визначити обсяг товарної та валової продукції, якщо виготовлено виробів А- 260штук, виробів Б - 128 штук, ціна виробу А- 175 грн., Б – 360 грн. Вартість робіт промислового характеру, призначених на сторону 60 тис. грн. Вартість незавершеного виробництва на початок року 8200 грн., на кінець – 7500 грн.

Задача 3

Основна продукція підприємства запланована в обсязі 800 тис. грн., послуги на сторону – 30 тис. грн. Розмір незавершеного виробництва збільшиться на 40 тис. грн. Залишки готової продукції на складі на початок періоду – 20 тис. грн., на кінець періоду - 10 тис. грн. Визначити обсяг валової і реалізованої продукції.

Задача 4

Визначити обсяг реалізованої продукції, якщо обсяг готової продукції складає 5560 тис. грн., вартість залишків готової нереалізованої продукції на складі готової продукції на кінець року зменшилась на 50 тис. грн., а вартість відвантаженої, але не оплаченої покупцем готової продукції на кінець року збільшилась на 20 тис. грн.

Методичні рекомендації до рішення задач

План виробництва й реалізації продукції (виробнича програма) - це науково обґрунтоване планове завдання по обсягу, номенклатурі, асортименту, якості, строкам випуску і вартості продукції, розроблене на основі укладених договорів і затверджене на підприємстві відповідним органом

Кількісні показники виробничої програми:

- натуральні - обсяг продукції в натуральних одиницях у номенклатурі й асортименті;
- вартісні - основні: валова продукція, товарна продукція, реалізована продукція; інші: чиста продукція, нормативна вартість обробки, валовий оборот, внутрішньовиробничий оборот

Валова продукція (ВП) - загальний обсяг виробництва за певний період у незмінних (порівняльних) цінах

$$ВП = ГВ + НФ + Р + (НЗВ_k - НЗВ_n),$$

де ГВ - вартість готових виробів

НФ – вартість напівфабрикатів свого вироблення, для відпуску на сторону

Р- вартість робіт (послуг), виконаних (наданих) підприємством по замовленнях зі сторони

НЗВ_к, НЗВ_н - залишки незавершеного виробництва на кінець і початок періоду (аналогічно враховують вартість інструменту, запасних частин, що виробляються на підприємстві для власних потреб)

$$ВП = ВО - ВНО,$$

де *ВО* – валовий оборот – загальний обсяг виготовленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг на підприємстві всіма його підрозділами, незалежно від призначення (для власних цілей чи для реалізації на сторону) за певний період

ВНО – внутрішньовиробничий оборот – вартість продукції, робіт і послуг підприємства, споживаних для власних потреб

Товарна продукція (ТП)- продукція, призначена для відпуску споживачам; вимірюється в діючих оптових цінах підприємства і порівняльних цінах (станом на 1 січня певного року)

$$ТП = ГВ + НФ + Р - ДС = ВП - ДС - (НЗВ_k - НЗВ_n),$$

де *ГВ* - вартість готових виробів

НФ – вартість напівфабрикатів свого вироблення, для відпуску на сторону

Р- вартість робіт (послуг), виконаних (наданих) підприємством по замовленнях зі сторони

ВП – валова продукція

ДС – вартість давальницької сировини

НЗВ_к, НЗВ_н - залишки незавершеного виробництва на кінець і початок періоду (аналогічно враховують вартість інструменту, запасних частин, що виробляються на підприємстві для власних потреб)

Рівень товарності (*Р_{тп}*) визначається за формулою

$$Р_{тп} = \frac{ТП}{ВП}$$

Реалізована продукція (РП) продукція, що уже відвантажена підприємством і оплачена покупцем

$$РП = ТП + З_{тп_n} - З_{тп_k},$$

де ТП – товарна продукція

З_{тпп} – залишки товарної продукції на початок періоду (залишки готової не реалізованої продукції на складі, продукція відвантажена, але не оплачена)

З_{тпк} – залишки товарної продукції на кінець періоду

Чиста продукція (*ЧП*) - вартість новоствореного продукту

$$ЧП = ТП - М - А$$

де *М* - матеріальні витрати на виробництво

А - амортизаційні відрахування

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Методологічні основи планування.
2. Стратегічне планування.
3. Бізнес-планування.

Домашнє завдання. Виконання індивідуальної роботи 1. Маркетингова діяльність і планування обсягу реалізації [34]

Підведення підсумків:: оцінюються результати тестування за темою 5 (максимально – 0,5 бала), активність участі в обговоренні питань та рішенні задач. виконання

індивідуальної роботи і приймається у формі звіту і зараховується за результатами співбесіди з викладачем (максимально - 3 бали),

Рекомендована література: [1,с.276-289], [2, с.166-190, 393-397], [3,с.47-57], [4,с.14-19], [5,с.60-79]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

ТОВАРНА ТА ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

Товарна політика включає вирішення питань щодо суті товару та етапу його життєвого циклу, відносно упаковки, маркування, послуг для клієнтів, про використання марок, формування бренду, рішення щодо асортименту та номенклатури підприємства.

Ціна відображає споживчі властивості товару, купівельну спроможність грошової одиниці, ступінь корисності товару, силу конкуренції. Ціноутворення, як маркетинговий інструмент, має величезну перевагу перед іншими факторами забезпечення прибутковості фірми, оскільки ціну змінити простіше й швидше, ніж модифікувати товар і послугу або розробити стратегію просування.

МЕТА заняття – розглянути сутність та елементи товарної та цінової політики підприємства, навчитися розраховувати різні види цін продукції та приймати рішення щодо змін в рівні цін, враховуючи їх вплив на показники діяльності підприємства.

Структура заняття:

1. Тестування за темою 3
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Сутність товарної політики підприємства.
2. Товарний асортимент та номенклатура.
3. Сутність та види цін.
4. Методи і стратегії ціноутворення.

Типові задачі

Задача 1

На підприємстві розглядають можливість створення нового товару. Передбачається, що життєвий цикл товару не перевищує 6 років. Прогноз продажу на 2-й рік - 6 тис. штук, на 3-й рік – 10 тис. штук, на 4-й рік – 17 тис. штук, на 5-й рік - 10 тис. штук, на 6-й рік – 6 тис. штук. Ціна протягом 2-го року життєвого циклу товару становить 10 грн. за штуку, 3-го року – 9 грн., 4-го, 5-го, 6-го – 7 грн. Перший рік доведеться витратити на розробку товару: на технічні дослідження – 12 тис. грн., маркетингові дослідження – 15 тис. грн. Витрати на організацію збуту та рекламу протягом другого року - 15 тис. грн., в подальші роки – 8 тис. грн. Витрати на виробництво – 5 грн. на товарну одиницю. Оцінити доцільність створення нового товару: розрахувати загальний прибуток, що отримає підприємство, та у розбивці за роками життєвого циклу товару. Побудувати графік життєвого циклу товару.

Задача 2

Повну собівартість одиниці продукції - 2000 грн. Рівень рентабельності даного виробу 44%. Ставка акцизного збору – 30%. Податок на додану вартість (ПДВ) – 20% Торговельна надбавка – 15% до відпускної ціни з ПДВ. Розрахувати роздрібну ціну товару.

Задача 3

Роздрібна ціна виробу – 30 грн., торговельна надбавка – 20% ціни посередника, посередницька надбавка – 5% відпускної ціни виробника, ставка акцизного збору – 35%, ПДВ–20%. Визначити прибуток у ціні виробника, якщо собівартість виробу становить 10 грн

Задача 4

Відпускна ціна виробника – 60 грн., ставка акцизного збору – 10%, ПДВ -20%. Визначити собівартість виробу, яка забезпечить виробникові 30% рівень рентабельності продукції.

Задача 5

Визначити, чи вигідно виробнику зменшити ціну на товар на 100 грн. Середня ціна продукції дорівнює 2400 грн. та обсяг продажу, що планується за цією ціною - 1 тис. шт. Коефіцієнт еластичності попиту від ціни (–1,6). Співвідношення між постійними та змінними витратами 20/80. Повні витрати складають 2200 тис. грн. Необхідно проаналізувати показники виручка від реалізації і прибуток.

Задача 6

Підприємство виробляє і реалізує протягом звітного періоду 10 тис. шт. виробів одного виду. Повна собівартість складає 10 тис. грн. Ціна реалізації за одиницю складає 1,5 грн. Дослідження ринку показали, що при зниженні ціни на 0,3 грн. за штуку, обсяг реалізації виросте на 15%. Так як виробничі потужності дозволяють збільшити обсяг в такому розмірі, необхідно прорахувати варіанти і прийняти рішення про те, чи необхідно знижувати ціну. Належить врахувати, що постійні витрати складають 5 тис. грн.

Методичні рекомендації до рішення задач

Життєвий цикл товару - проміжок часу від генерації ідей про створення товару до повного припинення збуту

Необхідно побудувати графік життєвого циклу товару: залежності виручки від реалізації від часу й прибутку від часу в одній системі координат

Рішення задачі 1 доцільно оформити у таблиці.

Таблиця 1

Розрахунок виручки від реалізації та прибутку

Показники	Рік						Усього
	1	2	3	4	5	6	
1. Прогноз продажу, тис. шт.							
2. Ціна за штуку, грн.							
3. Виручка від реалізації, тис. грн.							
4. Витрати на розробку, тис. грн.							
5. Витрати на рекламу, тис. грн.							
6. Витрати на виробництво, тис. грн.							
7. Прибуток, тис. грн.							

Розраховуючи ціну продукції, необхідно врахувати, що у загальному вигляді формування ціни визначається такими складовими:

- собівартість виробу, що включає всі витрати на його виробництво і реалізацію;
- прибуток, величина якого визначається ринковою ситуацією (попитом і пропозицією)
- податок на додану вартість (ПДВ), величина якого визначається у відсотках до оподаткованого обороту (є частиною новостворюваної вартості, яка сплачується до Державного бюджету на кожному етапі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Згідно з законодавством України є суб'єкти господарювання, які не відносяться до платників ПДВ, зокрема, фізичні особи, які здійснюють торгівлю на умовах сплати ринкового збору)

- акцизний податок – непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари, який встановлюється в абсолютній сумі на одиницю реалізаційного товару

Роздрібна ціна									
Відпускна ціна посередника							Торговельна надбавка		
Відпускна ціна виробника				Посередницька надбавка			Витрати роздрібної торгівлі	Прибуток торгівлі	ПДВ
Ціна виробника продукції		Акцизний податок	ПДВ	Витрати посередника	Прибуток посередника	ПДВ			
Собівартість	Прибуток								

Рис.1. Формування ціни товарів внутрішніх виробників

Стосовно ціни реалізації споживачам імпортованих товарів, то вона може включати три види непрямих податків: ввізне мито, акцизний податок, податок на додану вартість.

Для прийняття рішення про зміну ціни необхідно розраховувати (за умови наявності вихідної інформації) як зміниться обсяг реалізації в натуральному виразі, виручка від реалізації продукції, прибуток.

$$BP = C \times O,$$

де BP - виручка від реалізації, грн.;

C - ціна одиниці продукції, грн.;

O - обсяг реалізації в натуральному виразі, штук.

Розглядається 2 варіанта: 1- до зміни ціни; 2-за умови зміни ціни.

$$\Pi_1 = BP_1 - B_{повн1},$$

де Π_1 - прибуток до зміни ціни, грн.;

$B_{повн1}$ - повні витрати, грн.

$$\Delta O = \frac{E \times \Delta C \times O_1}{C_1},$$

де ΔO - зміна обсягу реалізації за умови зміни ціни, штук;

E - коефіцієнт еластичності;

ΔC - зміна ціни, грн.

$$O_2 = O_1 + \Delta O, \quad BP_2 = C_2 \times O_2, \quad \Delta BP = BP_2 - BP_1,$$

$$\Pi_2 = BP_2 - B_{зм(о)} \times O_2 - B_{пост},$$

де Π_2 – прибуток за умови зміни ціни, грн.;

$B_{зм(о)}$ - витрати змінні на одиницю продукції, грн.;

$B_{пост}$ – витрати постійні за період, грн.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Товарний асортимент та номенклатура

2. Види цін
3. Методи і стратегії ціноутворення.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 3 (максимально – 0,5 бала), активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [1,с.340-344], [3,с.58-79], [5,с.80-97]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ОПЛАТА ПРАЦІ

Найбільш важливим елементом продуктивних сил і головним джерелом розвитку економіки є люди, тобто їхня майстерність, освіта, підготовка. Для характеристики всієї сукупності працівників підприємства застосовують термін – персонал. Показником ефективності праці є його продуктивність. Політика в області оплати праці є складовою частиною управління підприємством, і від неї значною мірою залежить ефективність його роботи, тому що заробітна плата є одним із найважливіших стимулів ефективної роботи.

МЕТА заняття – визначення напрямів удосконалення формування та ефективного використання трудового потенціалу підприємства, вивчення форм та систем оплати праці, ознайомлення з особливостями оплати праці в сучасних умовах

Структура заняття:

1. Тестування за темою 4
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Кадрова політика на підприємстві.
2. Визначення чисельності працівників.
3. Продуктивність праці персоналу.
4. Форми і системи оплати праці.
5. Тарифна система оплати праці.
6. Особливості організації оплати праці на підприємстві в сучасних умовах.

Типові задачі

Задача 1

Розрахувати коефіцієнти руху працівників на підприємстві у звітному році: коефіцієнт обороту за прийомом, коефіцієнт обороту за вибуттям, коефіцієнт плинності персоналу. Обчислити чисельність промислово-виробничого персоналу у плановому році. У звітному році середньооблікова чисельність працівників на підприємстві складала 220 осіб. У цьому році загальна кількість звільнених з роботи на підприємстві становила 15 осіб, у тому числі за власним бажанням та за порушення дисципліни - 10 осіб. На роботу прийняли 4 особи. У плановому році передбачається ріст продуктивності праці (виробітку) на 8%, а обсягу товарної продукції на 5%.

Задача 2

Визначити календарний, номінальний та ефективний фонд робочого часу працівника і планову чисельність основних робітників. Підприємство розробило виробничу програму в розмірі 80 тис. одиниць продукції. Норма виробітку робітника 3 одиниць за годину. Виконання норм передбачається на рівні 104%. При плануванні балансу робочого часу за

рік слід використати такі дані: календарних днів 365, 112 вихідних та святкових днів, 42 дні чергової відпустки, 8 днів – інші невиходи з поважних причин. Тривалість робочої зміни – 8 год.

Задача 3

Визначити облікову та явочну чисельність робітників; продуктивність праці робітників (виробіток), якщо об'єм товарної продукції складе 680 тис. грн. У цеху встановлено 60 верстатів, які працюють в безперервному режимі. Норма обслуговування обладнання складає 10 верстатів на одного робітника. Планові невиходи працівників відповідно до балансу робочого часу складуть 10%.

Задача 4

Визначити виробіток на одного працюючого в плановому році і його відносний приріст, якщо в базовому періоді виробіток склав 300 тис. грн./людину. Розрахунковий ефективний фонд робочого часу одного робітника 1850 год. Річний випуск продукції передбачає виконання плану на суму 48600 тис. грн., у зв'язку зі структурними зрушеннями у виробничій програмі зниження трудомісткості виробничої програми складе 34299 людино-год. Виконання норм передбачається на рівні 103%.

Задача 5

Розрахувати тарифну сітку та оформити в таблиці. Коефіцієнт співвідношення тарифної ставки робітника першого розряду з нормальними умовами праці до розміру мінімальної заробітної плати (мінімального розміру посадового окладу (тарифної ставки)) – 1,10. Мінімальний розмір посадового окладу (тарифної ставки) на 01.01.2024 – 7100 грн. за місяць, 42,6 грн. за годину. Доплати за роботу у важких і шкідливих умовах праці 4%, за роботу в особливо шкідливих умовах праці – 16% тарифної ставки. Розрив в оплаті праці відрядників і погодинників – 7%.

Тарифна сітка

Умови праці	Форми оплати праці	Годинні тарифні ставки за розрядами, грн.					
		I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт		1,0	1,1	1,22	1,36	1,56	1,82
Нормальні	Погодинники						
	Відрядники						
Важкі та шкідливі	Погодинники						
	Відрядники						
Особливо важкі та особливо шкідливі	Погодинники						
	Відрядники						

Задача 6

Визначити заробітну плату робітника за місяць за прямою-погодинною системою та погодинно-преміальною системою оплати праці. За місяць робітник IV розряду відпрацював 22 дні. Тривалість робочої зміни складає в середньому 7,9 годин. Тарифна ставка I розряду – 44 грн. за годину. Тарифний коефіцієнт, за тарифною сіткою має значення 1,36. за погодинно-преміальною системою передбачається нарахування премії в розмірі 15% до тарифного заробітку.

Задача 7

Визначити заробітну плату робітника за прямої відрядної системи та відрядно-преміальної системи оплати праці, якщо він за місяць обробив 168 виробів при завданні 160. Норма часу на виконання операції складає 1,4 години, а годинна тарифна ставка становить 55,20 грн. Процент доплат за виконання плану становить 10%, а процент доплат за кожен процент перевиконання плану складає 1,5%.

Задача 8

Визначити заробітну плату робітника, якщо він за місяць виготовив 307 виробів при плані 250. Вихідна база для нарахування доплат – 110% виконання плану. Трудомісткість виробництва продукції складає 1,1 нормо-години. Якщо відсоток перевиконання вихідної бази для нарахування доплат в інтервалі від 1 до 10%, розцінка зростає на 25%, якщо в

інтервалі 11-25% - на 50%, якщо в інтервалі 26-40 – на 75%, якщо більше 40% - на 100%.
Годинна тарифна ставка відряднику складає 52,80 грн.

Задача 9

Визначити заробітну плату робітника, якщо він за місяць виготовив 307 виробів при плані 250. Вихідна база для нарахування доплат – 110% виконання плану. Трудомісткість виробництва продукції складає 1,1 нормо-години. Якщо відсоток перевиконання вихідної бази для нарахування доплат в інтервалі від 1 до 10%, розцінка зростає на 25%, якщо в інтервалі 11-25% - на 50%, якщо в інтервалі 26-40 – на 75%, якщо більше 40% - на 100%.
Годинна тарифна ставка відряднику складає 52,80 грн.

Задача 10.

Визначити заробітну плату кожного члена бригади, якщо відомо що бригада з трьох осіб заробила за місяць 28200 грн. Усі члени бригади працюють за нормальних умов праці. Годинна тарифна ставка робітника I розряду в нормальних умовах – 48,29 грн./год. Робітники V і III розрядів відпрацювали 176 год./міс., а робітник IV розряду – 144 год./міс. Тарифні коефіцієнти за розрядами становлять: III розряд – 1,29; IV – 1,48; V – 1,71.

Методичні рекомендації до рішення задач

Кількісна характеристика персоналу здійснюється в першу чергу за такими показниками, як облікова (штатна), середньооблікова і явочна чисельність працівників.

Облікова чисельність – це всі постійні, тимчасові працівники, прийняті на роботу терміном на один і більше днів незалежно від того, перебувають вони на роботі, у відпустках, відрядженнях, хворіють тощо.

Середньооблікову чисельність працівників за певний період визначають як суму середньомісячної чисельності, поділену на кількість місяців у розрахунковому періоді..

Явочна чисельність включає лише працівників, що з'явилися на роботу.

Різниця між обліковою та явочною чисельністю характеризує резерв (в основному робітників), що має використовуватися для заміни тих, що не виходять на роботу з поважних причин.

Рух (оборот) працівників на підприємстві характеризують такі показники:

- *коефіцієнт обороту за прийомом (Kon)* - це відношення чисельності всіх прийнятих працівників за даний період ($Ч_{пр}$) до середньооблікової чисельності працівників ($Ч_{со}$) за той же період визначається за формулою:

$$Kon = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{со}}$$

- *коефіцієнт обороту за вибуттям (Kов)* - це відношення усіх вибулих працівників ($Ч_{виб}$) до середньооблікової чисельності працівників ($Ч_{со}$), яке обчислюється за формулою:

$$Kов = \frac{Ч_{виб}}{Ч_{со}}$$

- *коефіцієнт плинності кадрів (Кпл)* - це відношення вибулих з підприємства працівників з неповажних причин (з ініціативи працівника, через прогули, порушення трудової дисципліни тощо) ($Ч_{виб_{пл}}$) до середньооблікової чисельності ($Ч_{со}$), який визначається за певний період за формулою:

$$Кпл = \frac{Ч_{виб_{пл}}}{Ч_{со}}$$

Для розрахунку потрібної чисельності персоналу складають *баланс робочого часу* одного облікового працівника, який відрізняється для періодичного та безперервного виробництва. При складанні балансу робочого часу визначають кількість днів (годин), яку слід відпрацювати кожному робітнику протягом планового періоду, число днів неявок на роботу, середню тривалість робочого дня одного середньооблікового робітника.

У балансі робочого часу розрізняють три *категорії фонду часу*:

- 1) *календарний* – число календарних днів планового періоду;
- 2) *номінальний* – календарна кількість днів у плановому році з відрахуванням вихідних і святкових днів;
- 3) *ефективний або реальний* – номінальний фонд після відрахування цілоденних втрат робочого часу, пов'язаних із плановими черговими та додатковими відпустками, неявками з причини хвороби та з дозволу адміністрації, відпустками у зв'язку з вагітністю й пологами, виконання службових і державних обов'язків, прогулів. Цілодобових простоїв, а також внутрішньо змінних втрат робочого часу.

Планова чисельність основних робітників визначається трьома методами:

- 1) за трудомісткістю виробничої програми;
- 2) за нормами виробітку;
- 3) за нормами обслуговування.

Визначення чисельності основних робітників ($\chi_{o.p.}^{nl}$) за *трудомісткістю виробничої програми* здійснюється за наступною формулою:

$$\chi_{o.p.}^{nl} = \frac{O_{n-2}^{nl}}{\Phi_{ef}^{nl} \times K_{в.н.}^{nl}},$$

де O_{n-2}^{nl} - плановий обсяг робіт у нормо-годинах (трудомісткість виробничої програми),

Φ_{ef}^{nl} - розрахунковий ефективний фонд робочого часу одного середньооблікового робітника в годинах;

$K_{в.н.}^{nl}$ - коефіцієнт виконання норм.

Планову чисельність окремих груп основних робітників, зайнятих на аналогічних роботах, можна визначити за *нормами виробітку*:

$$\chi_{o.p.}^{nl} = \frac{O_{нат}^{nl}}{H_{нат}^{nl} \times \Phi_{ef}^{nl} \times K_{в.н.}^{nl}},$$

де $O_{нат}^{nl}$ - плановий обсяг робіт у натуральних одиницях виміру;

$H_{нат}^{nl}$ - планова норма виробітку в натуральних одиницях за одну годину;

Планова чисельність основних робітників за *нормами обслуговування* визначається за формулою:

$$\chi_{o.p.}^{nl} = \frac{KO \times Kз \times Kя.о.}{Hо},$$

де КО – загальна кількість обладнання, яку необхідно обслуговувати робітникам;

Кз – кількість змін роботи обладнання;

Кя.о. – коефіцієнт приведення явочної чисельності в облікову;

Но – норма обслуговування, тобто кількість одиниць обладнання, яке має обслуговуватись одним робітником, одиниць.

Коефіцієнт приведення явочної чисельності в облікову вираховується за формулою:

$$K_{я.о} = \frac{100}{100 - H_p}$$

де H_p – плановий відсоток невиходів робітників на роботу.

Норма обслуговування розраховується за формулою:

$$H_o = \frac{\Phi_{p.ч.}}{T_{н.о}}$$

де $\Phi_{p.ч.}$ - фонд робочого часу (за зміну, місяць);

$T_{н.о.}$ - норма часу обслуговування.

Для вимірювання продуктивності праці, ефективності використання трудових ресурсів використовуються два основні показники: виробіток і трудомісткість.

Вирібток в натуральному або вартісному виразі визначається по формулі:

$$ПП = \frac{O}{Ч} \text{ або } ПП = \frac{O}{\Phi_{ч}}$$

де O – об'єм продукції,

$Ч$ – чисельність працівників (або робітників), осіб.

$\Phi_{ч}$ – витрати робочого часу.

Під повною трудомісткістю одиниці продукції (T_n) розуміється сума всіх витрат живої праці на виготовлення одиниці продукції, вимірювана в людино-годинах:

$$T_n = \frac{\Phi_{ч}}{O}$$

де $\Phi_{ч}$ - кількість відпрацьованого часу;

O - об'єм виробленої продукції.

Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, що за трудовим договором власник або уповноважений їм орган виплачує працівникові за виконану їм роботу або надані послуги.

Тарифна система оплати праці - сукупність нормативно-правових і регулюючих документів, які лежать в основі використання загальнодержавних підходів до оплати праці; являє собою основу для диференціації заробітної плати відповідно до кваліфікації, умов і шкідливості праці, а також у районному, міжгалузевому, галузевому й внутрішньозаводському розрізах.

Елементи тарифної системи:

- *Єдиний тарифно-кваліфікаційний довідник* - опис професій, які систематизовані згідно з класифікатором професій;

- *тарифні ставки* - розмір оплати праці робітників певної галузі за визначений період (як правило, за годину; можливо за день та місяць); встановлюються окремо для працівників-погодинників і працівників-відрядників

- *тарифні сітки* - сукупність коефіцієнтів, які показують співвідношення в оплаті праці робітників різних розрядів. Тарифні коефіцієнти показують, у скільки разів оплата праці кожного розряду кваліфікованих робітників вища від оплати праці робітника 1-го розряду. Тарифний розряд відображає рівень кваліфікації робітника. Застосовують, як правило, шести- та восьми- розрядні тарифні сітки.

- *схема посадових окладів* - перелік професій та відповідні їм мінімальні посадові оклади за групами посад керівників, професіоналів, технічних службовців

Форми і системи оплати праці: *відрядна* (відповідно до кількості виробленої продукції): пряма відрядна, відрядно – преміальна, відрядно – прогресивна, непряма відрядна, колективна відрядна (бригадна), акордна; *погодинна* (відповідно до кількості відпрацьованого часу): пряма погодинна, погодинно-преміальна.

Пряма відрядна система оплати праці - виготовлена робітником продукція (виконана робота) оплачується за індивідуальними розцінками

Заробітна плата визначається за формулою:

$$З_{Пр.відр} = P \times O,$$

де P – індивідуальна відрядна розцінка за одиницю виконаної роботи, грн./оддиницю;

O – обсяг виконаної працівником роботи в натуральних одиницях належної якості за розрахунковий період.

Індивідуальна відрядна розцінка визначається двома способами:

- для тих виробництв, де встановлюються норми виробітку – діленням годинної тарифної ставки, яка відповідає розряду виконаної роботи, на годинну норму виробітку
- для виробництв, де застосовуються норми часу – множенням годинної тарифної ставки на норму часу

Відрядно-преміальна система оплати праці - працівник, крім заробітку за прямою відрядною системою, отримує премію за виконання (або перевиконання) певних кількісних і якісних показників (виконання плану виробництва продукції, завдань по якості продукції або економії у витраті матеріальних й інших видів ресурсів)

Заробітна плата визначається за формулою:

$$З_{Відр.прем.} = P \times O + P \times O \times \left(\frac{Пр_1}{100} + \frac{Пр_2 \times A}{100} \right),$$

де P – індивідуальна відрядна розцінка за одиницю виконаної роботи, грн./оддиницю;

O – обсяг виконаної працівником роботи в натуральних одиницях належної якості за розрахунковий період;

$Пр_1$ - розмір премії у відсотках до тарифного заробітку за виконання плану і технічно обґрунтованих норм праці;

$Пр_2$ – розмір премії у відсотках до тарифного заробітку за кожний відсоток перевиконання плану;

A – ступінь перевиконання плану виробництва, у відсотках.

Відрядно-прогресивна система оплати праці - виробіток працівника згідно з індивідуальним завданням оплачується за встановленими розцінками, а понаднормовий виробіток – за підвищеними розцінками, причому розцінки збільшуються прогресивно зі

збільшенням кількості продукції, виробленої понаднормово (як правило, уводиться тимчасово на найважливіших дільницях основного виробництва, що є «вузьким місцем»)

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗП_{відр.прогр} = P_1 \times O_1 + P_2 \times O_2,$$

де P_1 – звичайна відрядна розцінка, грн.;

O_1 – кількість одиниць виготовленої продукції у межах встановленої норми (бази);

P_2 – підвищена розцінка залежно від ступеня виконання завдання, грн.;

O_2 – кількість одиниць виготовленої продукції, виконаних понад нормативний (базовий) рівень.

Непряма відрядна система оплати праці - застосовується для оплати праці допоміжних робітників, заробітна плата яких залежить від результатів праці основних робітників, яких вони обслуговують

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗП_{непр} = R_{непр} \times O,$$

де $R_{непр}$ – непряма відрядна розцінка, грн./одиницю;

O – фактичне виконання завдання за робочими об'єктами обслуговування, одиниць

Непряма відрядна розцінка визначається:

- перший спосіб:

$$R_{непр} = \frac{T_{см\ доп}}{N_{об} \times N_{вир_{пл}}},$$

де $T_{см\ доп}$ – годинна тарифна ставка допоміжного робітника, праця якого оплачується за непрямою відрядною системою, грн. за годину;

$N_{об}$ – кількість робочих місць, які обслуговуються за встановленими нормами;

$N_{вир_{пл}}$ – планова норма виробітку, встановлена для кожного виробничого об'єкта, що обслуговується, одиниць на годину;

- другий спосіб: множенням годинної тарифної ставки допоміжного робітника на середній відсоток виконання норм виробітку робітниками, яких він обслуговує, за даний період

Колективна відрядна (бригадна) відрядна система оплати праці за результатами роботи колективу (бригади). Спочатку розраховується заробіток всієї бригади як при прямій відрядній системі, використовуючи бригадну розцінку. Потім цей заробіток розподіляється між членами бригади методом коефіцієнто-годин або методом коефіцієнта виконання норм

Заробітна плата кожного члена бригади визначається за формулою:

$$ЗП_{бр\ i} = T\phi_i \times T_{к\ i} \times ЗП_{г-к},$$

де $T\phi_i$ – фактична кількість годин, відпрацьована і-тим робітником;

$T_{к\ i}$ – тарифний коефіцієнт за розрядом і-того робітника;

$ЗП_{г-к}$ – заробітна плата за 1 години-коефіцієнт;

$$ЗП_{г-к} = \frac{ЗП_{бр}}{Г - К_{бр}}, \quad Г - К_{бр} = \sum_{i=1}^q T\phi_i \times T_{к\ i},$$

де $ЗП_{бр}$ – заробіток усієї бригади, грн.

$Ч$ – кількість членів бригади, осіб

Акордна система - це різновид відрядної оплати праці, сутність якої полягає в тому, що розцінка встановлюється на весь обсяг робіт, що підлягають виконанню, із вказівкою строку їх виконання

Пряма погодинна система оплати праці - розмір заробітку визначається залежно від тарифної ставки робітника і кількості відпрацьованого ним часу за визначений період

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗП_{\text{пог}} = T_{\text{ст}_i \text{пог}} \times T,$$

де $T_{\text{ст}}$ – тарифна ставка робітника погодиннику i -го розряду, грн./год.

T – кількість відпрацьованого часу працівником, годин

Погодинно-преміальна система оплати праці - заробіток працівнику нараховується не тільки за відпрацьований час, але й за досягнення певних кількісних і якісних показників. Кількісними показниками можуть бути понаднормово відпрацьований час, виконання позапланових завдань, а якісними – здавання продукції з першого подання, підвищення сортності продукції, економія ресурсів тощо

Заробітна плата визначається за формулою:

$$ЗП_{\text{пог.прем}} = T_{\text{ст}_i \text{пог}} \times T(1 + Пр/100),$$

де $Пр$ – відсоток премії, встановлений на підприємстві.

На підприємстві здійснюються доплати і надбавки до тарифних ставок (посадових окладів), зокрема

- *доплати*: за суміщення професій (посад), за розширення зони обслуговування або збільшення обсягу робіт, за виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника, за інтенсивність праці, за керівництво бригадою (бригадиру, не звільненому від основної роботи), за роботу в нічний час, на період освоєння нових норм трудових витрат, за роботу у важких і шкідливих та особливо важких і особливо шкідливих умовах праці, за роботу у вечірній час - з 18 до 22 години (при багатозмінному режимі роботи), за використання в роботі дезінфікуючих засобів, а також працівникам, які зайняті прибиранням туалетів, за ненормований робочий день водіям автотранспортних засобів;
- *надбавки*: за високу професійну майстерність, за класність водіям автотранспортних засобів, за високі досягнення у праці, за виконання особливо важливої роботи на певний термін.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Класифікація персоналу підприємства.
2. Продуктивність праці персоналу.
3. Форми і системи оплати праці.
4. Тарифна система оплати праці.
5. Особливості організації оплати праці на підприємстві в сучасних умовах.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 4 (максимально – 0,5 бала), активність участі в обговоренні питань та рішенні задач;.

Рекомендована література: [1, с.100-201], [2, с.191-233], [3, с.122-150], [4,с.20-27], [5,с.98-139], [23], [28], [31]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ

Для започаткування та здійснення виробництва потрібен капітал. У залежності від мети використання та характеру кругообігу капіталу його поділяють на основний та оборотний. Фінансові результати підприємства в значній сфері залежать від стану, структури та рівня використання основних засобів.

МЕТА заняття – з'ясувати поняття капітал, основний капітал, основні засоби; ознайомиться із характеристиками стану, руху та відтворення основних засобів на підприємствах, особливостями амортизаційної політики на сучасному етапі; навчитися характеризувати використання та визначати шляхи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві,

Структура заняття 7:

1. Тестування та рішення задач за темою 5
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Сутність основного капіталу та основних засобів.
2. Класифікація і структура основних засобів
3. Методи оцінки основних засобів.
4. Відтворення основних засобів. Знос і амортизація основних засобів.
5. Система показників та шляхи підвищення ефективності використання основних засобів

Типові задачі

Задача 1.

Визначити первісну, залишкову вартість і коефіцієнт придатності устаткування. Устаткування придбане за ціною 30600 грн., витрати на транспортування і монтаж - 1020 грн. Устаткування в роботі 3 роки. Норма амортизації в рік - 20%. Застосовується метод рівномірного нарахування амортизації.

Задача 2.

Визначити амортизаційні відрахування за кожен рік використання об'єкта основних засобів 5 групи, якщо його первісна вартість 222 тис. грн., ліквідаційна вартість 2 тис. грн. Врахувати мінімально допустимі строки корисного використання для об'єктів даної групи відповідно до Податкового кодексу. Використати методи нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний.

Задача 3.

Визначити показники відтворення (коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту) та загальні показники ефективності використання основних засобів підприємства (віддачу основних засобів, місткість основних засобів, рентабельність основних засобів, озброєність основними засобами). Вартість основних засобів на початок року складала 2400 тис. грн. Протягом року були введені основні засоби з 1 лютого на суму 60 тис. грн., з 1 травня на суму 30 тис. грн., з 20 липня на суму 20 тис. грн.; вибули основні засоби з 12 квітня на суму 8 тис. грн., з 1 листопада на суму 18 тис. грн. Річний випуск продукції 4920 тис. грн., собівартість якої 4210 тис. грн. Чисельність працюючих 210 осіб.

Задача 4.

Розрахувати часткові показники ефективності використання устаткування (Розрахувати часткові показники ефективності використання устаткування (коефіцієнт змінності, коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання устаткування).

У цеху встановлено 100 верстатів. Фактично у першу зміну працювали усі верстати, у другу – 60% верстатного парку. Календарних днів у році – 365, вихідних і святкових днів – 110. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни за планом 8 годин. Втрати робочого часу на плановий ремонт устаткування - 7% від режимного фонду часу. У середньому час фактичної роботи одного верстата в рік - 3420 годин. Середня фактична продуктивність верстата - 14 одиниць продукції в годину, нормативна - 16 одиниць продукції в годину.

Задача 5.

Визначити середньорічну вартість основних засобів, а також коефіцієнти вибуття і оновлення основних засобів. Вартість основних засобів на початок року складала 4200 тис. грн. Протягом року були введені основні засоби в лютому на суму 50 тис. грн., у травні на суму 120 тис. грн., у серпні на суму 80 тис. грн.; вибули основні засоби в травні на суму 40 тис. грн., у листопаді на суму 70 тис. грн.

Задача 6.

Визначити коефіцієнт оновлення, якщо вартість основних засобів на початок року складає 5600 тис. грн., коефіцієнт вибуття дорівнює 0,15. Приріст основних засобів складає 650 тис. грн.

Задача 7.

Визначити коефіцієнт змінності фактичний і коефіцієнт екстенсивного використання устаткування. На дільниці встановлено 18 одиниць устаткування, у 1 зміну працювало 15, у другу – 10, у третю – 7 одиниць устаткування. Режим роботи трьохзмінний. Кількість робочих днів у році 260. Плановий відсоток простоїв на ремонт устаткування – 6%. У середньому час фактичної роботи одного верстата в рік — 3420 годин.

Задача 8.

Визначити показники віддачі основних засобів, місткості основних засобів, рентабельності основних засобів, озброєності основними засобами. Середньорічна вартість основних засобів 382 тис. грн., чисельність працюючих – 80 осіб, виробіток продукції на одного працюючого 3460 грн. за місяць, річний прибуток підприємства - 124 тис. грн.

Задача 9.

Підприємство придбало устаткування на суму 125 тис. грн., його ліквідаційна вартість 5 тис. грн. Термін служби - 6 років. Визначити суму амортизації, використовуючи метод зменшення залишкової вартості.

Задача 10.

Підприємство придбало устаткування на суму 86 тис. грн. Витрати на установку 6 тис. грн. Передбачувана ліквідаційна вартість дорівнює 2 тис. грн. Термін служби 7 років. Визначити амортизаційні відрахування за кожний рік служби, використовуючи кумулятивний метод.

Методичні рекомендації до рішення задач

Основний капітал - кошти, вкладені в засоби праці та інші необоротні активи, що обертаються протягом кількох періодів виробництва

Основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)

При оцінці основних засобів слід врахувати таке:

- первісна вартість основних засобів - придбаних за плату у інших підприємств і осіб, а також виготовлених на самому підприємстві, визначається виходячи з фактичних витрат по зведенню (спорудженню) або придбанню цих об'єктів, включаючи витрати на доставку, монтаж і установку, а також інші витрати, необхідні для доведення даного об'єкту до стану готовності до експлуатації за призначенням;

- відновна вартість основних засобів – це вартість їх відтворення в сучасних умовах;

- залишкова вартість основних засобів - визначається як різниця між первісною або відновною вартістю і сумою зносу, якому піддаються основні засоби, тобто це та частина вартості основних засобів, яка ще не перенесена на продукцію, що виробляється.

- середньорічна вартість основних засобів ($OZ_{с.р}$) –

$$OZ_{с.р} = OZ_{п.р} + \sum OZ_{вв} \times \frac{n_1}{12} - \sum OZ_{вив} \times \frac{n_2}{12},$$

де $OZ_{п.р}$ – вартість основних засобів на початок року, грн.

$OZ_{вв}$ – вартість основних засобів, що вводяться протягом року, грн.

$OZ_{вив}$ – вартість виведених основних засобів протягом року, грн.

n_1 – кількість місяців до кінця року, впродовж яких функціонуватимуть введені основні засоби

n_2 – кількість місяців до кінця року з моменту вибуття з експлуатації основних засобів

Відтворення основних засобів - це безперервний процес їх оновлення шляхом придбання нових, реконструкції, технічного переозброєння, модернізації і капітального ремонту

Кількісна характеристика відтворення основних засобів протягом року відображається в балансі основних засобів за повною первісною вартістю за наступною формулою:

$$OZ_{к.р} = OZ_{п.р} + \sum OZ_{вв} - \sum OZ_{вив}$$

де $OZ_{к.р}$ – вартість основних засобів на кінець року

$OZ_{п.р}$ – вартість основних засобів на початок року

$OZ_{вв}$ – вартість основних засобів, що вводяться в дію протягом року

$OZ_{вив}$ – вартість основних засобів, що виводяться

Для детальнішого аналізу процесу відтворення основних засобів можна використовувати наступні показники:

- коефіцієнт оновлення ($K_{он}$) відображає ступінь інтенсивності оновлення основних засобів:

$$K_{он} = \frac{\sum OZ_{вв}}{OZ_{к.р}},$$

- коефіцієнт вибуття ($K_{виб}$) характеризує ступінь інтенсивності вибуття основних засобів:

$$K_{виб} = \frac{\sum OЗ_{вив}}{OЗ_{п.р}},$$

- коефіцієнт приросту ($K_{пр}$) характеризує рівень приросту основних засобів:

$$K_{пр} = \frac{\sum OЗ_{вв} - \sum OЗ_{вив}}{OЗ_{к.р}},$$

Технічний стан основних засобів характеризує

- коефіцієнт придатності ($K_{прид}$):

$$K_{прид} = \frac{OЗ_{зал}}{OЗ_{перв}}, \quad K_{прид} = 1 - K_{знос} = 1 - \frac{З}{OЗ_{перв}},$$

де $OФ_{зал}$ – залишкова вартість основних засобів

$OФ_{перв}$ – первісна вартість основних засобів

$K_{знос}$ – коефіцієнт зносу

$З$ – знос основних засобів

- коефіцієнт зносу ($K_{знос}$)

$$K_{знос} = \frac{OЗ_{перв} - OЗ_{зал}}{OЗ_{перв}}$$

Амортизація – це відшкодування вартості основних засобів шляхом включення частини їх вартості у витрати на випуск продукції або на виконану роботу.

Норма амортизації - відсоток погашення вартості основних засобів за певний період.

Для здійснення процесу нарахування амортизації згідно з Податковим кодексом основні засоби підприємства ділять на наступні групи:

Таблиця

Групи основних засобів

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 - будівлі,	20
споруди,	15
передавальні пристрої	10
група 4 - машини та обладнання	5
з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 20000 гривень	2

група 5 - транспортні засоби	5
група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 - тварини	6
група 8 - багаторічні насадження	10
група 9 - інші основні засоби	12

Облік вартості, яка амортизується, ведеться за кожним об'єктом групи.

Нарахування амортизації здійснюється кожного місяця, починаючи з місяця, наступного за місяцем, в якому об'єкт основних засобів став придатним до корисного використання і припиняється починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів, переводу його на модернізацію, реконструкцію, добудову, доукомплектування, консервацію

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів: рівномірного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого.

Слід відмітити, що наведені методи, крім виробничого, відносяться до тих, що ґрунтуються на часі використання основних фондів. До методів прискореної амортизації відносять: метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний метод.

Рівномірний метод - вартість об'єкту списують однаковими частинами протягом всього періоду експлуатації.

Сума щорічних амортизаційних відрахувань (A_i) може бути розрахована двома способами:

$$A_i = \frac{OZ_{перв} - OZ_{лікв}}{T_e}, \quad \text{або} \quad A_i = \frac{Ha}{100} \times (OZ_{перв} - OZ_{лікв}),$$

де $OZ_{перв}$ - первісна вартість основних засобів, грн.

$OZ_{лікв}$ - ліквідаційна вартість основних засобів, грн.

T_e - термін корисної експлуатації основних засобів, грн.

Ha - норма амортизації, %

i – порядковий номер року експлуатації основних засобів.

Метод зменшення залишкової вартості.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (A_i):

$$A_i = \left(1 - \sqrt[T_e]{\frac{OZ_{лікв}}{OZ_{перв}}}\right) \times OZ_{зал_i},$$

де $OZ_{зал_i}$ - залишкова вартість об'єкта основних засобів на початок i -го року (первісна вартість для першого року експлуатації), грн.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (A_i):

$$A_i = \frac{2}{T_e} \times OZ_{зал_i}$$

Кумулятивний метод.

Сума амортизаційних відрахувань за рік (A_i):

$$A_i = \frac{T_e - T_{i-1}}{\sum_1^{T_e} T_i} \times (OЗ_{перв} - OЗ_{лікв}),$$

де T_e - термін корисної експлуатації об'єкта основних засобів, років;

T_{i-1} - рік, що передує року, для якого визначають амортизаційні відрахування;

$T_e - T_{i-1}$ - число років, що залишилися до кінця корисного використання об'єкта;

$\sum_1^{T_e} T_i$ - сума років корисного використання об'єкта.

Виробничий метод

Сума амортизаційних відрахувань за рік (A_i):

$$A_i = \frac{OЗ_{перв} - OЗ_{лікв}}{B_n} \times B\phi_i,$$

де B_n - нормативна кількість продукції, одиниць

$B\phi_i$ - фактична кількість продукції за i -й рік, одиниць

Система **показників ефективності використання** основних засобів включає:

- часткові показники - характеризують рівень використання активної частини основних засобів;
- загальні показники - характеризують рівень використання всіх основних засобів підприємства

До часткових показників ефективності використання основних засобів відносять:

- коефіцієнт екстенсивного використання (Ke) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів у часі

$$Ke = \frac{T\phi}{T_{пл}},$$

де $T\phi$ – фактичний час роботи машин і устаткування, год.;

$T_{пл}$ – плановий фонд часу роботи, год.

$$T = D_p \times T_{зм} \times K_{зм} \times K_{ну},$$

де D_p – число робочих днів за період;

$T_{зм}$ – тривалість зміни, годин;

$K_{зм}$ – коефіцієнт змінності;

$K_{ну}$ – коефіцієнт працюючого устаткування,

$$K_{ну} = 1 - \frac{a}{100},$$

де a – відсоток простоїв устаткування.

- коефіцієнт інтенсивного використання (Ki) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів за продуктивністю

$$Ki = \frac{\Pi_{у\phi}}{\Pi_{ун}},$$

де $\Pi_{у\phi}$ – фактична продуктивність устаткування, од/год.;

$П_{у_n}$ – нормативна продуктивність устаткування, од/год.

- коефіцієнт інтегрального використання (K_{int}) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів як за часом так і за продуктивністю

$$K_{int} = K_e \times K_i$$

- коефіцієнт змінності ($K_{зм}$) – показує в скільки змін в середньому працює устаткування

$$K_{зм} = \frac{\sum K_i}{K}, \quad K_{зм} = \frac{Всз}{K},$$

де K_i – кількість устаткування, що працює в i -ту зміну;

K – кількість устанавленого устаткування або найбільша кількість устаткування, що працює в одну зміну;

$Всз$ – кількість відпрацьованих змін устаткуванням в середньому за добу.

До загальних показників ефективності використання основних засобів відносять:

- віддача основних засобів ($Воз$) - характеризує віддачу (випуск продукції в грошовому вираженні) від використання кожної гривні, витраченої на основні фонди

$$Воз = \frac{В}{ОЗс.р},$$

де $В$ – вартість виробленої за рік продукції, грн.;

$ОЗс.р$ – середньорічна вартість основних засобів, грн.

- місткість основних засобів ($Моз$) - характеризує витрати на основні засоби, що пов'язані з випуском продукції на одну гривню

$$Моз = \frac{ОЗс.р}{В}$$

- рентабельність основних засобів ($Роз$) – характеризує прибуток, що приходить на одну гривню, вкладену в основні засоби

$$Роз = \frac{П}{ОЗс.р} \times 100,$$

де $П$ – прибуток, грн.

- озброєність основними засобами ($Ооз$) - характеризує вартість основних засобів, що приходить на одного працівника

$$Ооз = \frac{ОЗс.р}{Ч},$$

де $Ч$ – чисельність працівників, осіб

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Відтворення основних засобів.
2. Знос і амортизація основних засобів.
3. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів.

Підведення підсумків:: оцінюються результати тестування за темою 5 (максимально – 0,5 бала), та результати рішення задач (максимально - 1 бал) за темою 5, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [1,с.64-99], [2, с.236-265], [3,с.151-174], [4,с.28-37], [5,с.140-166], [18], [24]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ

Оборотний капітал поряд з основним капіталом і персоналом є найважливішим елементом функціонування підприємства. Недостатня забезпеченість підприємства оборотним капіталом паралізує його діяльність і призводить до погіршення фінансового положення.

МЕТА заняття – набуття знань і навичок виокремлення елементів оборотного капіталу з цілісної сукупності ресурсів підприємства, виконання аналітичних і прогнозних розрахунків обсягів оборотного капіталу, визначення рівня та пошук шляхів підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

Структура заняття:

1. Тестування та рішення задач за темою 6
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Сутність, склад та структура оборотного капіталу.
2. Визначення потреби в оборотному капіталі.
3. Характеристика наявності та ефективного використання оборотного капіталу.
4. Шляхи покращення використання оборотного капіталу.

Типові задачі

Задача 1

Визначити загальний норматив оборотного капіталу підприємства. План виробництва продукції в рік 40 тис. штук. Витрата сировини в рік 356000 тис. грн. Інтервал між поставками сировини 28 днів, час прийому та складування 1 день, страховий запас 20% від поточного. Витрата допоміжних матеріалів на річний випуск 520 тис. грн. при нормі запасу 16 днів, інших виробничих запасів 16 тис. грн. при нормі запасу 20 днів. Виробнича собівартість продукції за калькуляцією 380 грн., у тому числі витрати на початок виробничого циклу 60%. Тривалість виробничого циклу 12 днів. Норма запасу готової продукції на складі 5 днів. На початок року очікуваний залишок витрат майбутніх періодів дорівнює 70 тис. грн. За складеним кошторисом витрати майбутніх періодів становитимуть 180 тис. грн. Протягом року сума погашення витрат майбутніх періодів за рахунок собівартості становитимуть 120 тис. грн.

Задача 2

Визначити на наступний рік коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, тривалість одного обороту; розмір вивільненого оборотного капіталу в зв'язку з прискоренням його

обороту та зміну розміру оборотного капіталу у зв'язку з ростом обсягу виробництва, а також потребу підприємства в оборотному капіталі у наступному році. Підприємство реалізувало у звітному році продукції на суму 320 тис. грн. при середніх розмірах оборотного капіталу 120 тис. грн. На наступний рік намічено збільшити реалізацію продукції на 12% та зменшити тривалість одного обороту оборотного капіталу на 6 днів.

Задача 3

Визначити норматив оборотного капіталу у незавершеному виробництві, оборотність оборотних коштів підприємства, якщо відомо, що випуск продукції за рік склав 24000 виробів. Собівартість виробу 180 грн., ціна виробу на 20% перевищує його собівартість. Тривалість виробничого циклу виготовлення виробу 6 днів. Коефіцієнт наростання витрат у незавершеному виробництві 0,65. Розмір оборотного капіталу 600 тис. грн.

Задача 4

Підприємство реалізувало продукцію в звітному році на 1200 тис. грн. при середніх залишках оборотного капіталу 400 тис. грн. Визначити прискорення оборотності оборотного капіталу у днях і його вивільнення за рахунок зміни коефіцієнта оборотності в плановому році, якщо обсяг реалізованої продукції зростає на 12% при незмінній сумі оборотного капіталу.

Методичні рекомендації до рішення задач

Норматив оборотного капіталу – грошовий вираз вартості мінімально необхідного підприємству капіталу.

де $НОК_z$ - норматив оборотного капіталу у виробничих запасах, тис. грн.;

$НОК_{нзв}$ - норматив оборотного капіталу в незавершеному виробництві, тис. грн.;

$НОК_{zn}$ - норматив оборотного капіталу в готовій продукції, тис. грн.;

$НОК_{вмп}$ - норматив оборотного капіталу у витратах майбутніх періодів, тис. грн.

Норматив оборотного капіталу у виробничих запасах ($НОК_z$):

$$НОК_z = НОК_{z_c} + НОК_{z_{dm}} + НОК_{z_i},$$

де $НОК_{z_c}$ - норматив оборотного капіталу в запасах сировини, грн.;

$НОК_{z_{dm}}$ - норматив оборотного капіталу в запасах допоміжних матеріалів, грн.;

$НОК_{z_i}$ - норматив оборотного капіталу інших запасів, грн.

Для кожного виду матеріальних ресурсів норматив оборотного капіталу в запасах розраховують за формулою:

$$НОК_z = \frac{ВИ}{Д} \times Н_z,$$

де $ВИ$ - витрати матеріалів в рік, грн.;

$Д$ - число днів у році;

$Н_z$ - норма запасу в днях (для сировини - це сума поточного (інтервал між поставками розділити на 2), підготовчого і страхового запасу).

Норматив оборотного капіталу в незавершеному виробництві ($НОК_{нзв}$):

$$НОК_{нзв} = C_{дн} \times T_{ц} \times K_{нв}, \quad C_{дн} = \frac{C_{од} \times O_n}{Д}, \quad K_{нв} = \frac{ВИ_n + 0,5 \times ВИ_i}{ВИ_z},$$

де $C_{дн}$ - собівартість середньодобового випуску, грн.;

$T_{\text{ц}}$ - тривалість виробничого циклу, днів;

$K_{\text{нв}}$ - коефіцієнт наростання витрат;

$C_{\text{од}}$ - собівартість одиниці продукції, грн.;

$O_{\text{н}}$ - план виробництва, штук;

$ВІ_{\text{п}}$ - витрати на початок циклу, частка в загальних;

$ВІ_{\text{і}}$ - інші витрати, частка в загальних;

$ВІ_{\text{з}}$ - загальні витрати (прирівнюють до одиниці).

Норматив оборотного капіталу у готовій продукції на складі ($НОК_{\text{зн}}$):

$$НОК_{\text{зн}} = C_{\text{дн}} \times H_{\text{г}},$$

де $H_{\text{г}}$ - норма запасу готової продукції на складі, днів.

Норматив оборотного капіталу у витратах майбутніх періодів ($НОК_{\text{вмп}}$):

$$НОК_{\text{вмп}} = ВМП_{\text{пр}} + ВМП_{\text{пл}} - ВМП_{\text{с}},$$

де $ВМП_{\text{пр}}$ - залишок витрат майбутніх періодів на початок періоду, тис. грн.;

$ВМП_{\text{пл}}$ - витрати майбутніх періодів за кошторисом планового періоду, тис. грн.;

$ВМП_{\text{с}}$ - витрати майбутніх періодів, погашені в плановому періоді за рахунок собівартості, тис. грн.

Тривалість одного обороту оборотного капіталу ($То_{\text{б}}$):

$$То_{\text{б}_1} = \frac{Д \times ОК_1}{РП_1}, \quad То_{\text{б}_2} = То_{\text{б}_1} - \Delta То_{\text{б}},$$

де $Д$ - число днів у році;

$ОК$ - розмір оборотного капіталу, грн.;

$РП$ - реалізована продукція, грн.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу ($Коб$):

$$Коб_2 = \frac{Д}{То_{\text{б}_2}}, \quad Коб_2 = \frac{360}{129} = 2,791.$$

Сума оборотного капіталу, вивільненого з обороту внаслідок зміни швидкості обороту ($ОК_{\text{ви}}$):

$$ОК_{\text{ви}} = \frac{РП_2 \times То_{\text{б}_2}}{Д} - \frac{РП_2 \times То_{\text{б}_1}}{Д} = \frac{РП_2}{Д} \times (То_{\text{б}_2} - То_{\text{б}_1}),$$

Сума оборотного капіталу, вивільненого з обороту внаслідок зміни обсягу реалізованої продукції ($ОК_{\text{вр}}$):

$$ОК_{\text{вр}} = \frac{РП_2 \times То_{\text{б}_1}}{Д} - \frac{РП_1 \times То_{\text{б}_1}}{Д} = (РП_2 - РП_1) \times \frac{То_{\text{б}_1}}{Д},$$

Потреба підприємства в оборотному капіталі у наступному році ($ОК_2$):

$$OK_2 = \frac{PP_2}{Kob_2} \quad \text{або} \quad OK_2 = OK_1 + (OK_{виш} + OK_{ер}),$$

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Визначення потреби в оборотному капіталі.
2. Характеристика наявності та ефективного використання оборотного капіталу.
3. Шляхи покращення використання оборотного капіталу.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) та рішення задач (максимально 1 бал) за темою 6, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [2, с.323-356], [3,с.175-189], [4,с.28-37], [5,с.167-186], [20]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

РУБІЖНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 1

Виконання рубіжної контрольної роботи 1 за темами 1-8 (максимальна кількість балів 10)

Рекомендована література: [35]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БАЗА ТА ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ

Здійснення виробничої діяльності підприємства можливе за умови використання певної сукупності обладнання та устаткування, різних технічних пристроїв і технологічних рішень, що є складниками техніко-технологічної бази виробництва.

МЕТА заняття – визначення поняття техніко-технологічної бази виробництва та її значення для підприємства в цілому; ознайомлення з організаційно-економічним управлінням технічним розвитком підприємства; пошук шляхів удосконалення формування і використання виробничої потужності підприємства.

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва..
2. Поняття, види та чинники формування виробничої потужності підприємства.
3. Розрахунок виробничої потужності підприємства та визначення рівня її використання.

Типові задачі

Задача 1

Визначити виробничу потужність цеху й коефіцієнт використання потужності, якщо в цеху встановлено 128 верстатів, режим роботи цеху двозмінний, тривалість зміни 8 годин, число робочих днів у році 255, регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування 6% від режимного часу, продуктивність верстата 6 виробів у годину. План випуску в рік 1600 тис. виробів.

Задача 2

Визначити виробничу потужність складальної дільниці. Площа дільниці по зборці виробу становить 368 м², з них 13% відноситься до допоміжної. Площа, що займає виріб на підлозі становить 8м². Додаткова площа для організації робочого місця збирача становить 18% від попередньої. Цикл зборки виробу 12 годин. Ефективний фонд часу роботи в одну зміну 1870 годин.

Задача 3

Визначити середньорічну виробничу потужність і потужність на кінець року. Виробнича потужність на початок планового року - 728 тис. грн. Протягом планового року планується приріст потужності за рахунок реконструкції на 230 тис. грн із введенням з 1 червня й за рахунок введення нових потужностей на 175 тис. грн. з 1 липня. Внаслідок спрацювання устаткування частина виробничої потужності вибуває: з 1 травня на суму 54 тис. грн., з 1 грудня на суму 20 тис. грн.

Задача 4

Визначити виробничу потужність цеху за рік, якщо в цеху встановлено 112 верстатів, планується введення ще 20 верстатів з 1 травня й 4 верстатів з 1 листопада. Режим роботи цеху трьохзмінний, тривалість зміни 8 годин, число робочих днів у році 255, регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування 8% від режимного часу, продуктивність верстата 5 деталей у годину.

Методичні рекомендації до рішення задач

Виробнича потужність (ПТ) залежить від ефективного фонду часу роботи устаткування і його продуктивності в одиницю часу:

$$ПТ = Теф \times Пу,$$

де Пу - продуктивність в одиницю часу.

Виробнича потужність ливарного, формувального, складального і подібних їм цехів (дільниць) залежить, як правило, від пропускнуєї спроможності наявних виробничих площ цих цехів (ділянок) і рівня їх використання.

$$ПТ = \frac{S \times Теф}{m - \varepsilon},$$

де S – корисна площа цеху, м²;

Теф – ефективний фонд часу використання виробничої площі цеху, годин;

m-г – кількість квадратних метро-годин, необхідних для виготовлення (складання, формування і т.д.) одиниці продукції;

Враховуючи зміну кількості устаткування за період, знаходять середньорічну потужність за формулою:

$$ПТ_{cp} = K_{cp} \times D_p \times T_{зм} \times K_{зм} \times K_{py} \times П_e,$$

де $П_{cp}$ - середньорічна виробнича потужність цеху, деталей;

K_{cp} - середньорічна кількість верстатів;

D_p - число робочих днів;

$T_{зм}$ - тривалість зміни, год.;

$K_{зм}$ - коефіцієнт змінності;

K_{py} - коефіцієнт робочого устаткування;

Π_e - продуктивність верстату, деталей за годину.

$$K_{cp} = K_{np} + K_{вв} \times \frac{n_1}{12} - K_{вив} \times \frac{n_2}{12},$$

де K_{np} - кількість верстатів на початок року;

$K_{вв}$ - кількість введених верстатів;

$K_{вив}$ - кількість виведених верстатів;

n_1 - число місяців роботи введених верстатів до кінця року;

n_2 - число місяців не роботи виведених верстатів до кінця року.

$$K_{py} = 1 - \frac{a}{100},$$

де a - регламентований відсоток простоїв на ремонт устаткування,

$$K_{вн(пл)} = \frac{B_{пл}}{\Pi T_{cp}}, \quad K_{вн(ф)} = \frac{B_{ф}}{\Pi T_{cp}},$$

де $K_{вн(пл)}$, $K_{вн(ф)}$ - коефіцієнт використання потужності по плану та фактично;

$B_{пл}$, $B_{ф}$ - випуск продукції по плану та фактично, деталей.

Величину вихідної виробничої потужності, тобто потужності на кінець планованого періоду ($\Pi_{вих}$) знаходять за формулою:

$$\Pi T_{вих} = \Pi T_{п.р} + \sum \Pi T_{пр} - \sum \Pi T_{виб},$$

де $\Pi_{п.р}$ - потужність підприємства на початок планового періоду;

$\Pi_{пр}$ - величина приросту виробничої потужності за рахунок різних чинників (модернізації, реконструкції, технічного переозброєння і ін.);

$\Pi_{виб}$ - розміри зменшення виробничої потужності в результаті вибуття, передачі і продажі основних виробничих фондів, зміни номенклатури, зміни режиму роботи підприємства і ін.

Середньорічну виробничу потужність підприємства розраховують за формулою:

$$\Pi T_{cp} = \Pi T_{п.р} + \sum \Pi T_{пр} \times \frac{n_1}{12} - \sum \Pi T_{виб} \frac{n_2}{12},$$

де n_1 - кількість місяців використання додатково введених потужностей в році;

n_2 - кількість місяців з моменту вибуття виробничих потужностей і до кінця року.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва.
2. Організаційно - економічне управління технічним розвитком підприємства.
3. Розрахунок виробничої потужності підприємства та визначення рівня її використання.

Підведення підсумків: : оцінюються активність участі в обговоренні питань та рішенні задач..

Рекомендована література: [2, с.286-322], [3,с.337-357], [4,с.237-246], [5,с.200-211]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дії, в результаті яких забезпечується наявність необхідного обсягу необхідної продукції в потрібному місці та в потрібний час при максимально низьких витратах називаються логістикою. Щоб процес виробництва здійснювався безупинно, підприємство повинно регулярно одержувати сировину, матеріали, паливо, устаткування й інші матеріальні ресурси, тобто постачання зв'язане з початковою стадією виробничого циклу. Виробнича логістика - забезпечення якісного, своєчасного і комплектного виробництва продукції відповідно до господарських договорів, скорочення виробничого циклу і оптимізація витрат на виробництво. Ефективна виробнича діяльність підприємства ґрунтується на оптимально організованому виробничому процесі. Результативність роботи підприємства залежить від того, наскільки глибоко і правильно використовуються прогресивні методи та форми організації виробництва.

МЕТА заняття – розглянути особливості матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємства та оптимізацію матеріальних потоків усередині підприємства; ознайомлення з сутнісною характеристикою, структурою та принципами організації виробництва, характеристикою організаційних типів виробництва.

Структура заняття:

1. Тестування за темою 9
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Організація матеріально-технічного забезпечення.
2. Визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах..
3. Виробничий процес, його різновиди та принципи організації.
4. Типи і методи організації виробництва.

Типові задачі

Задача 1

Підприємство в наступному році планує закупити 20000 кг даного виду сировини. Ціна франко - склад покупця цієї сировини складає 10 грн. за 1 кг. Витрати по складуванню – 20% вартості середньорічного виробничого запасу, а витрати по обслуговуванню

закупівель – 1250 грн. за кожну партію сировини. Розрахувати оптимальне річне число закупівель.

Задача 2

Підприємство в наступному році планує закупити 18500 кг даного виду сировини. Ціна франко - склад покупця цієї сировини складає 12 грн. за 1 кг. Витрати по складуванню – 20% вартості середньорічного виробничого запасу, а витрати по обслуговуванню закупівель – 1250 грн. за кожну партію сировини. Визначити оптимальну партію постачання.

Задача 3.

Необхідно побудувати моделі визначення тривалості операційного циклу для трьох видів руху деталей (виробів) у процесі їх виготовлення і обрати найбільш доцільну з точки зору її здійснення, якщо виробничий цикл складається з чотирьох виробничих операцій. В партії обробляється 4 деталі. Тривалість першої операції складає 0,5 хвилин, другої операції – 2 хвилини, третьої операції – 1 хвилина, четвертої операції – 1,5 хвилин.

Методичні рекомендації до рішення задач

Розрахунок оптимальної партії поставки здійснюють за формулою:

$$Q = \sqrt{\frac{2 * \Pi * I_1}{I_2}},$$

де Q – оптимальна партія поставки;

Π – потреба в даному матеріалі протягом певного періоду часу;

I_1 – витрати по доставці на склад однієї партії;

I_2 – витрати по зберіганню однієї одиниці запасу на складі протягом певного періоду.

На основі визначеної оптимальної величини поставки кожного матеріалу розраховують оптимальне число поставок n .

$$n = \frac{\Pi}{Q}$$

Тривалість виробничого циклу залежить від способу передачі деталі (виробу) з однієї операції на іншу.

Існують три види руху деталей(виробів) у процесі їх виготовлення: послідовний, паралельний, змішаний (паралельно-послідовний).

Послідовний рух – кожна наступна операція починається тільки після закінчення обробки всієї партії деталей на попередній операції.

Тривалість операційного циклу партії оброблюваних послідовно деталей визначається за формулою:

$$T_{\text{носл}} = n \sum_{i=1}^k t_{\text{ум}_i}$$

де n – кількість деталей в оброблюваній партії, штук;

k – число операцій технологічного процесу;

$t_{\text{ум}_i}$ – норма часу на виконання i -ої операції, хвилин;

При послідовному виді руху деталей (виробів) відсутні перерви в роботі устаткування і робітника на кожній операції, можливе високе завантаження устаткування

протягом зміни, але виробничий цикл має найбільшу величину, що зменшує оборотність обігових коштів.

Паралельний вид руху характеризується передачею деталей (виробів) на наступну операцію негайно після виконання попередньої операції незалежно від готовності інших деталей (виробів) у партії.

Процес відбувається безперервно, якщо досягнута кратність виконання операцій в часі. Це характерно для поточкових ліній.

Паралельний вид руху деталей є найбільш ефективним, але можливості його застосування обмежені, тому що обов'язковою умовою такого руху є кратність тривалості виконання операцій. У протилежному випадку неминучими є втрати (перерви) у роботі устаткування і робітника.

Операційний цикл партії оброблюваних паралельно деталей визначається за формулою:

$$T_{nap} = \sum_{i=1}^k t_{um_i} + (n-1)t_{um_{max}},$$

де $t_{шт\ max}$ - час виконання найбільш тривалої у технологічному процесі операції, хвилин.

Паралельно-послідовний (змішаний) вид руху - виготовлення деталей (виробів) на наступній операції починається до закінчення виготовлення всієї партії на попередній операції з таким розрахунком, щоб робота на кожній операції з обробки партії деталей (виробів) здійснювалась без перерв.

На відміну від паралельного виду руху відбувається лише часткове сполучення в часі виконання суміжних операцій.

На практиці існує два види сполучення суміжних операцій за умов, коли:

- час виконання наступної операції більше часу виконання попередньої операції – доцільно застосовувати паралельний вид руху деталей

- час виконання наступної операції менше часу виконання попередньої операції – прийнятний паралельно-послідовний вид руху. Максимально сполучені операції при цьому відрізняються на час виготовлення останньої деталі на наступній операції.

Тривалість операційного циклу партії оброблюваних паралельно-послідовним способом деталей визначається за формулою:

$$T_{nap} = n \sum_{i=1}^k t_{um_i} + (n-1) \sum_{i=1}^{k-1} t_{um_{кор i}},$$

де $t_{шт. кор i}$ - час виконання найкоротшої із суміжних у технологічному процесі операцій, хвилин.

Паралельно-послідовний вид руху деталей забезпечує роботу устаткування і робітника без перерв. Тривалість виробничого циклу довша в порівнянні з паралельним, але менша, ніж при послідовному.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Логістика постачання, її місце в логістичній системі.
2. Організація матеріально-технічного забезпечення.
3. Типи і методи організації виробництва.
4. Суспільні форми організації виробництва.
5. Інфраструктура підприємства.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) за темою 9, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [1, с.290-294], [2, с.671-697], [4, с.41-44], [5,с.212-236]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Підвищення якості продукції є найважливішою умовою підвищення ефективності діяльності підприємства. В сучасних умовах у споживача є значний вибір щодо пропонованих товарів, а тому він прагне придбати якісний товар і за помірною ціною. Відповідно підприємство для того, щоб вижити у гострій конкурентній боротьбі повинно налагодити випуск конкурентоспроможної продукції.

МЕТА заняття - усвідомлення важливості рішення проблеми підвищення якості продукції як основи забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції

Структура заняття:

1. Тестування за темою 10
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Поняття конкурентоспроможності продукції і методи її оцінки.
2. Сутність, показники та методи оцінки якості продукції.
3. Системи управління якістю продукції. Стандартизація і сертифікація продукції.
4. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції

Типові задачі

Задача 1.

Консервним заводом заплановано виготовити у плановому році 200 тис. умовних банок овочевих консервів, у тому числі вищого сорту – 65% загальної кількості. Ціна одиниці продукції першого сорту – 8 грн., а до ціни вищого сорту встановлена надбавка в розмірі 20% від ціни першого сорту. Визначити коефіцієнт сортності продукції заводу у плановому році та його зміну в порівнянні зі звітним, якщо у звітному році коефіцієнт сортності складав 0,96.

Задача 2.

Електротехнічна фірма „Ерікон” виробляє обігрівачі для офісів та побутових споживачів і успішно конкурує на українському ринку з вітчизняними та закордонними виробниками. Для встановлення ціни на нову модель обігрівача фірма вирішила застосувати конкурентну модель ціноутворення, беручи за основу продукцію свого основного конкурента. При цьому вона прагне отримувати прибуток у розмірі, не меншому 15% від собівартості продукції, яка становить 1562,2 грн./од. Маркетологи фірми здійснили аналіз конкурентоспроможності нового товару відносно базового виробу конкурента. Аналіз показав, що за технічними параметрами новий виріб поступається базовому (індекс технічних параметрів $I_{ТП}=0,76$), але за економічними параметрами має кращі позиції ($I_{ЕП}=0,84$). Ціна базового виробу конкурентів - 1872 грн.

Визначити ціну нової моделі обігрівача фірми “Ерікон” за рівнем його конкурентоспроможності. Перевірити, чи виконується при такій ціні умова граничного рівня прибутковості, встановленого фірмою.

Методичні рекомендації до рішення задачі

Конкурентоспроможність продукції – здатність продукції задовольняти ринкові потреби споживачів краще, у порівнянні з аналогічною продукцією на ринку.

Якість продукції – сукупність властивостей, що обумовлюють придатність продукції задовольняти певні потреби відповідно до її призначення.

Узагальнюючим показником якості продукції являється коефіцієнт сортності продукції, що обчислюється за формулою:

$$K_c = \frac{O_1 \times C_1 + O_2 \times C_2}{(O_1 + O_2) \times C_2},$$

де O_1, O_2 – відповідно випуск продукції нижчого і вищого сорту;

C_1, C_2 – ціна одиниці виробу відповідного сорту.

Конкурентоспроможність товару оцінюють за допомогою інтегрального показника конкурентоспроможності:

$$KC = \frac{Imn}{Ien},$$

де Imn – індекс технічних параметрів (індекс якості);

Ien – індекс економічних параметрів (індекс цін).

$$Imn = \sum_{i=1}^n q_i \cdot v_i,$$

де q_i – одиничний показник i -го технічного параметра;

v_i – коефіцієнт вагомості i -го параметра.

$$q_i = \frac{Роцін}{Рбаз},$$

де $Роцін$ – значення параметра виробу, який оцінюється,

$Рбаз$ – значення цього параметра в базового виробу.

$$Ien = \frac{Ц_{спож}^{оцін}}{Ц_{спож}^{баз}},$$

де $Ц_{спож}^{оцін}, Ц_{спож}^{баз}$ – ціна споживання відповідно оцінюваного та базового виробів.

$$Ц_{спож}^{оцін} = Ц_{продажу} + M,$$

де M – сумарні витрати споживання, пов'язані з експлуатацією товару протягом усього періоду його служби.

Ціна нового зразка продукції:

$$Ц = Ц_{баз} \times KC,$$

де $Ц_{баз}$ – базова ціна продукції, грн..

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Методи оцінки якості продукції.
2. Системи управління якістю продукції. Стандартизація і сертифікація продукції.
3. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) за темою 10, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач

Рекомендована література: [1,с.295-305], [2, с.398-403], [3,с.218-236], [4,с.45-46], [5,с.237-253]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11

ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність підприємства завжди потребує витрачання певних коштів. Поточні витрати є не тільки найважливішою економічною категорією, але і якісним показником, тому що вони характеризують рівень використання всіх ресурсів, що знаходяться в розпорядженні підприємства.

МЕТА заняття - охарактеризувати витрати на випуск та реалізацію продукції, розглянути управління витратами підприємства як складову частину управління підприємством у цілому.

Структура заняття:

1. Тестування за темою 11.
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Характеристика витрат підприємства, їх класифікація.
2. Кошторис витрат. Калькулювання собівартості продукції
3. Визначення собівартості продукції на підприємстві.
4. Управління витратами на підприємстві.

Типові задачі

Задача 1

Підприємство виготовляє два види товарів модель 500, модель 600. Дані про формування витрат наведені в таблиці. За наведеними в таблиці даними, розподілити загальновиробничі витрати за видами продукції, якщо за базу розподілу прийнято прямі витрати на оплату праці, обсяг виробів. Визначити повну собівартість окремих видів продукції в залежності від вибору бази розподілу загальновиробничих витрат.

Таблиця

Вихідні дані формування собівартості продукції

Показники	Модель 500	Модель 600	Всього
1. Кількість виробів, тис.шт.	5	20	
Витрати підприємства			
1. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.			
1.1.прямі матеріальні витрати	5640,5	19455,75	
1.2.прямі витрати на оплату праці	2100	3150	
1.3.відрахування на соціальні заходи	829,5	1244,25	
1.4. інші прямі витрати	5600	4500	
1.5.загальновиробничі витрати			3100
2.Адміністративні витрати	1200	1520	
3. Витрати на збут	563	152	
4. Інші операційні витрати	70	125	
Повна собівартість, тис. грн			

Задача 2

Визначити планову собівартість товарної продукції та зміну витрат на 1 грн. товарної продукції по плану в порівнянні зі звітним роком.

За звітний рік на підприємстві обсяг товарної продукції склав 15 млн. грн., її собівартість 12 млн. грн., у тому числі заробітна плата з відрахуваннями на соціальні заходи – 4,8 млн. грн., матеріальні витрати – 6,0 млн. грн. Умовно-постійні витрати у собівартості продукції склали 50 %. У плановому році передбачається за рахунок реалізації плану організаційно-технічних заходів збільшити обсяг товарної продукції на 15%, підвищити продуктивність праці на 10 %, середню заробітну плату на 8 %. Норми витрат матеріальних ресурсів у середньому знизяться на 6 %, а ціни виростуть на 5 %.

Задача 3

Визначити додатковий випуск продукції для збільшення прибутку в другому кварталі на 8%. В першому кварталі було вироблено 10 тис. виробів по ціні 80 грн. за одиницю. Постійні витрати складають 60 тис. грн., змінні витрати на одиницю 50 грн.

Задача 4

Визначити доцільність прийняття додаткового замовлення.

За нормальних умов діяльності підприємство мало пакет замовлень, що забезпечував йому в поточному році продаж 100 тис. одиниць продукції на суму 30 млн. грн. Собівартість даних 100 тис. одиниць продукції була визначена в сумі 25 млн. грн., у тому числі: прямі матеріальні витрати – 3 млн. грн., прямі витрати на оплату праці – 7 млн. грн., інші прямі витрати – 3 млн. грн., постійні річні витрати – 12 млн. грн. Фактичне виконання по продажу на протязі року значно відстало від запланованих обсягів і очікується на рівні 70 % обсягу визначеного пакетом замовлень. Один із замовників згодився купити в поточному році додатково 15 тис. виробів за ціною 220 грн. при цьому підприємство – виробник повинно додатково витратити на конструкторсько-технологічну підготовку випуску партії виробів 200 тис. грн.

Методичні рекомендації до рішення задач

Витрати на одну гривню товарної продукції (B_z) розраховують за формулою:

$$B_z = \frac{C}{ТП},$$

де C - собівартість продукції, грн.;

$ТП$ – обсяг товарної продукції, грн.;

Загальний відсоток зниження собівартості продукції (ΔC) знаходять за формулою

$$\Delta C = \Delta C_{\text{тп}} + \Delta C_{\text{в}} + \Delta C_{\text{м}},$$

де $\Delta C_{\text{тп}}$ – відсоток зниження собівартості продукції у зв'язку з ростом продуктивності праці;

$\Delta C_{\text{в}}$ - відсоток зниження собівартості продукції у зв'язку з ростом обсягу виробництва;

$\Delta C_{\text{м}}$ – відсоток зниження собівартості продукції у зв'язку зі змінами норм та цін на матеріали.

$$\Delta C_{\text{тп}} = \left(1 - \frac{I_{\text{зн}}}{I_{\text{тп}}}\right) \times D_{\text{зн}} \times 100,$$

де $I_{\text{зн}}$ – індекс заробітної плати;

$I_{\text{тп}}$ – індекс продуктивності праці;

$D_{\text{зн}}$ – частка заробітної плати з відрахуваннями у собівартості продукції.

$$\Delta C_{\text{с}} = \left(1 - \frac{I_{\text{ум}}}{I_{\text{об}}}\right) \times D_{\text{ум}} \times 100,$$

де $I_{\text{ум}}$ – індекс умовно-постійних витрат;

$I_{\text{об}}$ – індекс обсягу виробництва;

$D_{\text{ум}}$ – частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції.

$$\Delta C_{\text{м}} = (1 - I_{\text{н}} \times I_{\text{ц}}) \times D_{\text{м}} \times 100,$$

де $I_{\text{н}}$ – індекс норм на матеріали;

$I_{\text{ц}}$ – індекс цін на матеріали;

$D_{\text{м}}$ – частка матеріальних витрат у собівартості продукції.

$$C_{\text{пл}} = C_{\text{зв}} \times I_{\text{об}} \times \frac{100 - \Delta C}{100},$$

де $C_{\text{пл}}$ – планова собівартість продукції, грн.;

$C_{\text{зв}}$ – собівартість звітного періоду, грн.

При вирішенні задач 3,4 необхідно скористатися формулою:

$$\Pi = \Pi \times B - B_{\text{зм(о)}} \times B - B_{\text{пост}},$$

де Π – прибуток, грн..

Π – ціна одиниці продукції, грн.;

B – випуск продукції в натуральному виразі;

$B_{\text{зм(о)}}$ – витрати змінні на одиницю продукції, грн.;

$B_{\text{пост}}$ – витрати постійні за період, грн.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Характеристика витрат підприємства, їх класифікація.
2. Кошторис витрат. Калькулювання собівартості продукції.
3. Управління витратами на підприємстві.

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) за темою 11, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [1,с.318-328], [2, с.357-389], [3,с.80-100], [4,с.47-50], [5,с.254-273], [22]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА

Кожне підприємство, перед тим, як почати виробництво продукції, визначає, який прибуток воно зможе одержувати. Прибуток підприємства є найважливішою економічною категорією і метою будь-якої комерційної організації. У більш широкому розумінні під основною метою діяльності комерційної організації варто розуміти забезпечення її стійкого фінансового стану, а одержання прибутку є основою досягнення мети.

МЕТА заняття - розглянути економічну сутність доходу, прибутку, рентабельності, охарактеризувати схему формування і розподіли прибутку, визначити основні напрямки підвищення фінансової стійкості підприємств у сучасних умовах.

Структура заняття:

1. Тестування за темою 12
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Дохід підприємства та джерела його формування.
2. Прибуток підприємства, його суть, функції і види.
 1. Формування і використання прибутку.
 2. Система показників рентабельності та методика їх визначення.
 3. Фінансовий стан підприємства та показники його оцінки

Типові задачі

Задача 1

За даними Звіту про фінансові результати визначити прибуток підприємства від звичайної діяльності до оподаткування за звітний рік.

Дані та форма для розрахунку:

1. Дохід (виручка) від реалізації продукції – 8594,6 тис. грн.
2. Податок на додану вартість – 601,4 тис. грн.
3. Чистий дохід
4. Собівартість реалізованої продукції – 5320,7 тис. грн.
5. Валовий прибуток
6. Інші операційні доходи – 5930,8 тис. грн.
7. Адміністративні витрати - 857,3 тис. грн.
8. Витрати на збут – 54,2 тис. грн.
9. Інші операційні витрати – 6496,9 тис. грн.
10. Прибуток від операційної діяльності
11. Дохід від участі в капіталі – 47,1 тис. грн.
12. Фінансові витрати – 62 тис. грн.
13. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування

Задача 2

Визначити фактичну рентабельність продукції та її зміну в порівнянні з плановою по кожному виду виробів та в цілому по продукції. Протягом року підприємство досягло зниження собівартості продукції по виробу А на 6%, по виробу Б на 3%. Оптова ціна по кожному виду виробів зросла на 5 %. Фактичний обсяг випуску та реалізації склав по виробу А – 620 тис. штук, по виробу Б – 870 тис. штук.

Таблиця

Планові показники

Показники	Виріб А	Виріб Б
Обсяг випуску та реалізації, тис. шт	600	900
Ціна одиниці продукції, грн.	25	65
Собівартість одиниці продукції, грн.	21	53

Методичні рекомендації до рішення задач

Залежно від формування і розподілу розрізняють наступні види прибутку:

1. Валовий прибуток – різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

2. Прибуток від операційної діяльності:

- валовий прибуток
- + інші операційні доходи
- адміністративні витрати
- витрати на збут
- інші операційні витрати.

3. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування:

- прибуток від операційної діяльності
- + дохід від участі в капіталі
- + інші фінансові доходи
- + інші доходи
- фінансові витрати
- втрати від участі в капіталі
- інші витрати.

4. Прибуток від звичайної діяльності – різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування і сумою податку з прибутку.

5. Чистий прибуток =

- прибуток від звичайної діяльності
- + прибуток від надзвичайної діяльності
- збиток від надзвичайної діяльності
- податок на прибуток від надзвичайної діяльності

Рентабельність окремих виробів (P) у % визначають за формулою:

$$P = \frac{Ц - C}{C} \times 100,$$

де $Ц$ - ціна виробу, грн.;

C - собівартість виробу, грн.

Рентабельність продукції (P_{np}) у % визначають за формулою:

$$P_{np} = \frac{\Pi}{C_{np}} \times 100 = \frac{\sum Ц \times B - \sum C \times B}{\sum C \times B} \times 100,$$

де Π - прибуток від реалізації продукції, тис. грн.;

C_{np} - собівартість продукції, тис. грн.;

B - обсяг випуску та реалізації, тис. штук.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Доход підприємства та джерела його формування.
2. Формування і використання прибутку.
3. Фінансовий стан підприємства та показники його оцінки.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) за темою 12, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [1,с.355-378], [2, с.418-430, 435-456], [3,с.101-121], [4,с.51-54], [5,с.274-288], [17], [21]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Здійснення успішного підприємництва чи окремих бізнес-процесів на сьогоднішньому етапі функціонування вітчизняних підприємств неможливе без розробки і впровадження новацій в процеси виробництва, управління, організації, планування, що, як правило, вимагає додаткового фінансування - інвестицій.

МЕТА заняття – розглянути особливості інноваційного та інвестиційного проектування на вітчизняних підприємствах, методи і способи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проєктів.

Структура заняття 17:

1. Тестування за темою 13 та рішення задач за темою 12,13
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Зміст інноваційної діяльності, форми її інвестування.
2. Поняття інвестиційного та інноваційного проєктів.
3. Методи і способи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проєктів.

Типові задачі

Задача 1

Передбачуваний чистий прибуток по роках життєвого циклу товару: 1-й рік – 50 тис. грн., 2-й рік – 620 тис. грн., 3-й рік – 360 тис. грн., 4-й рік – 150 тис. грн. щорічні амортизаційні відрахування 80 тис. грн. Ставка дисконту 12%. Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс доходності і термін окупності проєкту розробки нового товару, якщо первинні інвестиції 690 тис. грн.

Задача 2

Пропонується проєкт заміни старого устаткування новим. Вартість нового устаткування 45 тис. грн. Сума виручена від продажу старого устаткування – 600 грн. Передбачуваний потік грошових коштів 19 тис. грн. щорічно. Використовуючи ставку дисконту 12%, розрахувати термін окупності проєкту, чистий дисконтований дохід і індекс доходності проєкту

Задача 3

Розрахувати чистий дисконтований дохід, індекс доходності, термін окупності проєкту, якщо ставка дисконту – 15%. Проєкт інвестицій у розмірі 98 тис. грн. початкових вкладень обіцяє надходження у розмірі 132 тис. грн., 190 тис. грн., 70 тис. грн. після першого, другого і третього року, при цьому поточні витрати по кожному року складуть 86 тис. грн., 107 тис. грн., 25 тис. грн.

Задача 4

Керівництво підприємства планує ввести нову машину, вартість якої разом з монтажем 38 тис. грн., ліквідаційна вартість рівна 0, термін експлуатації 5 років. Впровадження машини забезпечить грошовий потік 16 тис. грн. щорічно протягом 5 років експлуатації. На четвертому році планується ремонт вартістю 3 тис. грн. Ставка дисконту 10%. Визначити чистий дисконтований дохід.

Задача 5

Розрахувати термін окупності проєкту. Проєкт потребує капітальні інвестиції у розмірі 1000 тис. грн. і розрахований на 5 років, при цьому забезпечує наступні грошові потоки по роках: 200 тис. грн., 400 тис. грн., 600 тис. грн., 400 тис. грн., 100 тис. грн. Ставка дисконту 12%

Методичні рекомендації до рішення задач

Порівняння різних інвестиційних проєктів і вибір кращого з них рекомендується проводити з використанням показників, до яких відносяться:

- *чистий дисконтований дохід (чиста приведена вартість, чистий приведений дохід, чистий приведений ефект);*
- *індекс прибутковості, індекс дохідності;*
- *термін окупності;*
- *внутрішня ставка прибутковості інвестицій (внутрішня норма прибутковості внутрішня норма віддачі).*

Для розрахунку даних показників необхідно визначити чисті грошові потоки.

Чисті грошові потоки розраховуються як різниця між всіма річними притоками та відтоками від інвестиційного проєкту у відповідному році. До них включають: чистий прибуток підприємства, амортизаційні відрахування, як неявні доходи підприємства, інші фінансові надходження за мінусом фінансових витрат від реалізації даного інвестиційного проєкту.

Ставка дисконтування (r) використовується для перерахунку вартості майбутніх потоків доходів та витрат в вартість на даний момент. В цьому випадку в якості ставки дисконтування приймається один з варіантів:

- середньогалузева норма прибутку;
- вартість доступного кредиту;
- WACC - середньозважена вартість капіталу;
- прибутковість альтернативного проєкту;
- експертна оцінка.

$$KD_i = 1/(1+r)^i,$$

- де KD_i - коефіцієнт дисконтування, фактор дійсної вартості (ФДВ).

Чистий дисконтований дохід (ЧДД) (Net Present Value, NPV, або чистий приведений дохід, чистий приведений ефект) - це сума, на яку продисконтовані чисті грошові потоки перевищують продисконтовані інвестиційні витрати за весь термін реалізації інвестиційного проєкту.

Розрахунок здійснюють за формулою з наступними позначеннями:

$$\text{ЧДД} = \sum_{i=1}^n \text{ЧГПД}_i - I,$$

де $\sum_{i=1}^n \text{ЧГПД}_i$ - теперішня вартість чистих грошових потоків за період життя проєкту n -років, грн..;

I - початкові інвестиції, грн..

Якщо, $\text{ЧДД} > 0$ можлива реалізація проєкту; якщо $\text{ЧДД} < 0$ проєкт необхідно відхилити; $\text{ЧДД} = 0$ проєкт неприбутковий і не збитковий (беззбиткове положення).

Індекс дохідності (Profitability Index, PI) інвестиційного проєкту являє собою відношення продисконтованих (приведених) чистих грошових потоків від інвестиційного

проекту до продискованих (приведених на ту ж саму дату) інвестиційних витрат. Він характеризує, рівень чистого грошового потоку, що припадає на одиницю інвестиційних витрат. Формула індексу дохідності має вигляд:

$$ID = \sum_{i=1}^n ЧГП\partial_i / I$$

Якщо $ID=1$, то це означає, що майбутні приведені грошові доходи будуть рівні вкладеним коштам. Якщо $ID>1$, то проєкт прибутковий і навпаки, $ID<1$ - проєкт збитковий.

Індекс прибутковості показує рівень генерованого проєктом чистого дисконтованого доходу на одну гривню інвестицій.

Метод визначення *внутрішньої ставки прибутковості інвестицій* (IRR) – ставки дисконту, використання якої забезпечило б рівність потокової вартості очікуваних грошових відтоків і поточної вартості очікуваних грошових надходжень. Показник IRR - характеризує максимально припустимий відносний рівень витрат, які мають місце при реалізації інвестиційного проєкту. Визначають методом ітеративного підбору такої величини ставки дисконтування, при якій чистий дисконтований дохід проєкту дорівнює нулю.

Строк окупності інвестицій визначається просто, якщо інвестиційний процес являє собою регулярні (однакові кожного року) чисті грошові потоки - загальну суму інвестицій ділять на грошовий потік за один рік.

Дисконтований строк окупності інвестицій (Discounted Payback Period DPP) – це термін часу, за який продисковані чисті грошові потоки від інвестиційного проєкту перекрыють продисковані інвестиційні витрати на цей проєкт. Розраховується шляхом поступового додавання до суми інвестицій (зі знаком «мінус») величини приведенного чистого грошового потоку за один період. Значення інтервалу, в якому залишок стає позитивним, відповідає значенню строку окупності інвестицій.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Зміст інноваційної діяльності, форми її інвестування.
2. Поняття інвестиційного та інноваційного проєктів.
3. Методи і способи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проєктів.

Домашнє завдання. Виконання індивідуальної роботи 2. Оцінка ефективності інвестицій в розробку нового товару [40].

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) за темою 13 та результати рішення задач (максимально - 1 бал) за темою 12, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач. Виконання індивідуальної роботи приймається у формі звіту і зараховується за результатами співбесіди з викладачем (максимально - 4 бали)

Рекомендована література: [1,с. 239-275], [2, с.457-544], [3,с.190-217], [4,с.38- 41], [5,с.289-303], [29], [30]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14

ІНТЕГРАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

Ефективність діяльності підприємства залежить від рівня та якості управління ним, а технологія управління – від здатності суб'єкта управління кваліфіковано аналізувати фінансові та економічні результати діяльності цього підприємства, вміння визначати та правильно оцінювати ефективність діяльності підприємства. В умовах ринкової економіки важливо розуміти сутність та підвищувати рівень конкурентоспроможності підприємства.

МЕТА заняття - вивчення економічної суті та методологічного підходу до вимірювання ефективності, визначення чинників, що забезпечують ріст ефективності та конкурентоспроможності підприємства

Структура заняття:

1. Тестування та рішення задач за темою 14
2. Опитування по запропонованим запитанням.
3. Рішення типових задач

Питання, що підлягають розгляду:

1. Сутнісна характеристика і види ефективності діяльності підприємства.
2. Вимірювання ефективності діяльності: критерії і система показників.
3. Поняття та показники конкурентоспроможності підприємства. Оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства.
4. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Типова задача

Заповнити пусті комірки

Показники	Позначки, формули	Базовий період	Розрахунковий період	Темп росту
1. Товарна продукція, тис. грн.	ТП			
2. Собівартість продукції, тис. грн.	С			
3. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	П		1464,88	
4. Чисельність персоналу, осіб	Ч			
5. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	ОЗ			109,14
6. Оборотний капітал, тис. грн.	ОБК	1977,78		
7. Матеріальні витрати, тис. грн.	М	1020		179,41
8. Норма амортизації основних засобів в середньому, %	На	12,50	12,50	
9. Амортизація, тис. грн.	А		320,12	
Часткові показники ефективності діяльності підприємства				

Показники	Позначки, формули	Базовий період	Розрахунковий період	Темп росту
10. Продуктивність праці (виробіток), тис. грн./особу	ПП=			103,11
11. Віддача основних засобів	Воз=			
12. Місткість основних засобів	Моз=			
13. Рентабельність основних засобів, %	Роз=			
14. Озброєність основними засобами, тис. грн./особу	Ооз=		20,01	
15. Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	Коб=			
16. Тривалість одного обороту оборотного капіталу, днів	Тоб=			141,01
17. Матеріаловіддача	Мв=			
18. Матеріаломісткість	Мм=			
Загальні показники ефективності діяльності підприємства				
19. Витрати на гривню товарної продукції, грн.	Вг=		0,78	95,12
20. Рентабельність виробництва продукції, %	Рпр=		28,21	
21. Рентабельність капіталу, %	Рк=	25,20		

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Поняття та показники конкурентоспроможності підприємства.
2. Оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства
3. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування (максимально – 0,5 бала) та результати рішення задач (максимально - 1 бал) за темою 13, активність участі в обговоренні питань та рішенні задач.

Рекомендована література: [1,с.379-385], [2, с.431-434, 545-571], [3,с.237-250], [5,с.304-320]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 15

РУБІЖНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 2

Виконання рубіжної контрольної роботи 2 за темами 9-16 (максимальна кількість балів 10)

Рекомендована література: [35]

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

а) основна (базова)

1. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
2. Лисак О.І., Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с.
3. Економіка підприємства: підручник / Л.Л. Лазебник, В.В. Гурочкіна, Л.В. Слюсарєва та ін.; за заг. ред. Л.Л. Лазебник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 426 с.
4. Бондаренко Л.М., Горобинська М.В. Економіка підприємства: практикум. Харків: ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2020. 66 с.
5. Шандова Н.В., Мешкова–Кравченко.Н.В., Латкіна С.А. Економіка підприємства: навч. посіб. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. 336 с.

б) додаткова

6. Бандурка О. М., Ковальов Є. В., Садиков М. А., Маковоз О. С. Економіка підприємства: навч. посібник. Харків: ХНУВС. 2017. 192 с.
7. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. 2-ге вид.,перероб. та доп. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 378 с.
8. Захарченко В. І., Меркулов М. М., Балахонова О.В. Економіка підприємства: теорія. Львів: Магнолія 2006. 2019. 323 с.
9. Кулішов В. В. Економіка підприємства: навч.посіб. Львів: Магнолія 2006. 2019. 205 с.
10. Метешоп І.М., Ящеріцина Н.І. Економіка і фінанси підприємства: навч.посіб. ІФНТУНГ, 2017. 291с.
11. Романченко Н.В., Кожемякіна Т.В., Пічик К.В. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: НаУКМА, 2018. 343 с.
12. Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства: підручник. Київ: Компринт, 2015. 465 с.
13. Шарко М.В., Мешкова–Кравченко.Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства (Частина 1) : навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 436 с.
14. Шарко М.В., Мешкова–Кравченко.Н.В., Латкіна С.А. Економіка підприємства (Частина 2. Практикум) : навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 278 с.
15. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.
16. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
17. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
18. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04. 2000 р. № 92. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>

22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
23. Національний класифікатор України. Класифікатор професій. ДК 003:2010: Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
24. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
25. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
26. Про господарські товариства. Закон України від 19.09.91 р. № 1576 – XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
27. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
28. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 01.04.2011 р. № 2464-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
29. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.91 р. № 1560–XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
30. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40 – IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
31. Про оплату праці: Закон України від 24.03.95 р. №108/95. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.
32. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 23.12.93 р. № 3771 - XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
33. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275 – XIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>

в) методичні рекомендації

34. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів спеціальності 051 – Економіка / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко. Херсон: ХНТУ, 2024. 20 с.
35. Засоби з контролю якості знань студентів (тести) з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів спеціальності 051 – Економіка / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко. Херсон: ХНТУ, 2024. 25 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- 1.База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
- 2.Електронний ресурс «Фінансовий портал». URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
- 3.. Офіційний сайт Міністерства розвитку, економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
- 4.Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> .
- 5.Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АІФРУ) або Stock market infrastructure development agency of Ukraine SMIDA URL: <https://smida.gov.ua/about>